

Platteland: blijvers en vertrekkers

Waarom jongvolwassenen hebben gekozen te blijven of te vertrekken

Inge Sibma
Groningen, januari 2013

“Platteland: blijvers en vertrekkers”

Waarom jongvolwassenen hebben gekozen te blijven of te vertrekken

Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Masterscriptie Culturele Geografie

Groningen, januari 2013

Begeleidster: dr. T. Haartsen
Tweede beoordelaar: prof. dr. D. Strijker

Inge Sibma
Studentnummer: 2069652
Contact: inge_sibma@hotmail.com

Voorwoord

Allereerst wil ik graag zeggen dat de onderwerpen binnen de Culturele Geografie mij de afgelopen jaren veel hebben bezig gehouden en regelmatig geleid hebben tot eindeloze en vooral leuke gesprekken. Deze onderwerpen spelen namelijk een rol in het leven van iedereen en op elke plek. Het is zowel toepasbaar op het dagelijks leven als op de grotere dingen in het leven; die naar mijn inziens evenredig aan elkaar zijn.

Graag wil ik via deze weg een aantal mensen bedanken. Allereerst natuurlijk mijn enthousiaste afstudeerbegeleidster dr. Tialda Haartsen: stimulerend, eerlijk, begripvol en ook nog eens gezellig. Daarnaast wil ik alle respondenten bedanken die mij niet alleen goed geholpen hebben, maar mij daarnaast ook nog eens het gevoel hebben gegeven welkom te zijn. *Last but not least* kan ik mijn ouders en vrienden niet achterwege laten. Ik ben dankbaar omringd te zijn met mensen die vertrouwen in mij hebben, mij stimuleren om verder te gaan en tegelijkertijd mij de ruimte kunnen geven om dit te kunnen doen. Onder de 'sectie' vrienden moet ik van de gelegenheid gebruik maken om Leonie Andreas te bedanken, die de hele weg van Culturele Geografie met mij bewandeld heeft. Het was een lange weg, maar op zowel studie als privé gebied, zeer de moeite waard. Hoewel het motto 'het kan altijd beter' mij af en toe nog eens bekruipt, kan ik na het afronden van deze scriptie met zekerheid zeggen trots te zijn op de studies die ik heb gehaald, trots te zijn op dit eindproduct en tot slot trots te zijn op wie ik ben geworden, waaronder een cultureel geografe.

Zie hieronder een gedeelte uit het liedje 'Hometown Glory' van Adele. Zij heeft dit geschreven toen zij in tweestrijd zat om haar ouderlijk huis te verlaten voor een leven op kamers om te gaan studeren; sociale relaties, herinneringen en ambities zijn onder andere aspecten die de keuze om te blijven of te vertrekken moeilijker maken dan dat het soms lijkt.

Inge Sibma
Groningen, januari 2013

*I've been walking in the same way as I did
Missing out the cracks in the pavement
And tutting my heel and strutting my feet
"Is there anything I can do for you dear? Is there anyone I could call?"
"No and thank you, please Madam. I ain't lost, just wandering"*

*Round my hometown
Memories are fresh
Round my hometown
Oh the people I've met
Are the wonders of my world*

*I like it in the city when the air is so thick and opaque
I love to see everybody in short skirts, shorts and shades
I like it in the city when two worlds collide
You get the people and the government
Everybody taking different sides*

Samenvatting

Hoewel het leven op het platteland vaak geassocieerd wordt met een veilige plek waar kinderen goed kunnen opgroeien, kan dit beeld naarmate kinderen ouder worden veranderen.

Prioriteiten veranderen en 'pubers' kunnen het platteland als saai of te voorspelbaar gaan zien.

Dit in combinatie met het feit dat het platteland zich tevens kenmerkt door een gebrek aan (onderwijs)voorzieningen en werkgelegenheid, kan ervoor zorgen dat jongeren naar het stedelijk gebied verhuizen. Deze scriptie probeert dan ook antwoord te geven op de vraag: *"Waarom besluiten jongvolwassenen uit het plattelandsgebied van de provincie Groningen te blijven of te vertrekken?"* Het beantwoorden van deze vraag is belangrijk voor beleidsmakers aangezien het wegtrekken van jongeren de bevolkingskrimp en verminderde leefbaarheid versterken. Kwalitatief onderzoek is uitgevoerd door het houden van diepte-interviews met jongvolwassenen tussen de 18 en 29 jaar, die reeds een keuze hebben gemaakt.

In overeenstemming met de theorie blijkt dat de hechte band van de blijvers met de plek waar zij geboren en getogen zijn gebaseerd is op de sociale relaties en de veilige en vertrouwde omgeving. Hoewel de vertrekkers ook een band hebben met hun oorspronkelijke dorp, zorgt een verschuiving van prioriteiten voor migratie. Een directe aanleiding van vertrekkers om te verhuizen is het minimaliseren van de reistijd naar onderwijs of werk. De verbondenheid met een plek ontstaat voor vertrekkers door te kijken naar waar zij economisch het best tot hun recht komen. Plaatsafhankelijkheid, een aspect van het niet-economische aspect sense of place, speelt dan ook een doorslaggevende rol bij migratiebeslissingen van vertrekkers.

Plaatsafhankelijkheid doelt op in hoeverre een plek, in tegenstelling tot alternatieve plekken, voldoet aan de eisen die nodig zijn om persoonlijke doelen te kunnen behalen.

Het belang van sociale relaties mag hoe dan ook voor beide groepen niet onderschat worden. Vrienden, familie of een partner kan ervoor zorgen dat een eerder gemaakte keuze om te blijven of te vertrekken heroverwogen wordt. Zo wil één vertrekker zo snel mogelijk na het behalen van haar studie terugverhuizen omdat haar partner in haar oorspronkelijke dorp woont.

Daarentegen denkt één blijver na over verhuizen en kijkt hij anders tegen zijn dorpsleven aan door het vinden van partner buiten het dorp. Dit benadrukt het feit dat hoewel dit onderzoek gebaseerd is op gerealiseerd gedrag, een gemaakte keuze niet statisch is en er sprake kan zijn van een 'gewortelde vertrekker' of een 'ontwortelde blijver'. Hoe dan ook moet het effect van een destijds gemaakte keuze niet onderschat worden. Blijvers komen bijvoorbeeld minder snel in contact met sociale relaties buiten het dorp. Gesuggereerd wordt dat dit gepaard gaat met een minder groot netwerk wat in de toekomst wellicht mogelijkheden op bijvoorbeeld werkgebied kan beperken.

Zoals aangegeven is de keuze om wel of niet te vertrekken niet gebaseerd op vaststaande determinanten. Hoewel de sociaaleconomische achtergrond van een persoon belangrijk is, is dit niet de enige voorspeller van zijn of haar migratie-intenties. Persoonlijkheid en karakter zijn minstens zo belangrijk in het verklaren van motieven. Desalniettemin komen de stereotypes 'stabiele en de op zeker spelende blijver' tegenover de 'avontuurlijke en ambitieuze vertrekker'. Zo geeft een blijver uit dit onderzoek duidelijk aan nieuwe plekken en mensen niet leuk te vinden en juist het vertrouwde van zijn dorp te waarderen. Veel vertrekkers vinden verhuizen voor studie meer vanzelfsprekend en waarderen juist de diversiteit van mensen en activiteiten in de stad.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen	6
1.3 Leeswijzer	7
2. Verhouding blijvers en vertrekkers	8
3. Migratie in theorie	9
3.1 Rationeel versus irrationeel	9
3.2 Jongerenmigratie	10
3.2.1 Harde culturele factoren: onderwijs en werkgelegenheid	10
3.2.2 Zachte culturele factoren: sense of place	11
3.3 Blijvers, vertrekkers en terugkomers	13
3.4 Conceptueel model	14
4. Methodologie	15
4.1 Keuze methode	15
4.2 Respondenten	15
4.2.1 Onderzoeksgebied	15
4.2.2 Rekrutering respondenten	16
4.2.3 Reflectie op respons	18
4.3 Interviews	18
4.3.1 Diepte-interviews	18
4.3.2 Voice recorder	19
4.3.3 Locatie	19
4.4 Dataverwerking	19
4.5 Ethische overwegingen	20
4.6 Positionality	21
4.7 Reflexivity	22
5. Resultaten	23
5.1 Onderwijs en werkgelegenheid	23
5.2 Sociale relaties	23
5.2.1 Invloed van sociale relaties op beslissing	25
5.3 Sense of place	26
5.3.1 Plaatsbinding	26
5.3.2 Plaatsidentiteit	27
5.3.3 Plaatsafhankelijkheid	28
5.4 Persoonlijkheid: nieuw versus vertrouwd	28
6. Conclusie	30
Literatuurlijst	32
Bijlage	35

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De culturele geografie houdt zich bezig met het analyseren en verklaren van processen die er toe leiden dat verschillende plaatsen voor verschillende mensen verschillende betekenissen hebben (Crang, 1998). Betekenissen worden toegekend aan plekken. Echter, deze toegekende betekenissen verschillen niet alleen per individu maar hangen ook samen met de levensfase waarin dat individu zich bevindt. Deze scriptie gaat over waarom sommige jongvolwassenen in hun thuisregio, het platteland, blijven wonen en waarom anderen juist verhuizen.

Het platteland wordt vaak geassocieerd met een veilige omgeving, waar kinderen goed kunnen opgroeien (Rye, 2006; Kloep et al., 2003). Deze perceptie van het platteland kan echter veranderen naarmate de kinderen ouder worden, waardoor deze zelfde plek minder aan hun verwachtingen voldoet (Kloep et al., 2003). Een gebrek aan voorzieningen, de zoektocht naar een eigen identiteit of de behoefte aan onafhankelijkheid kunnen hier verklaringen voor zijn (Bjarnason en Thorlindsson, 2006). Daarnaast kunnen factoren als globalisering, individualisatie en een toegenomen mobiliteit een bepaalde onafhankelijkheid voor jongeren creëren (Jamieson, 2000; Bjarnason en Thorlindsson, 2006). Hiermee wordt bedoeld dat jongeren niet meer zijn gebonden aan één plek, maar dat ze op basis van alle aanwezige informatie meer mogelijkheden krijgen om elders hun leven voort te kunnen zetten (Thissen et al., 2010). Maar waarom kiezen sommige jongeren ervoor om in de regio of plaats waar ze geboren en getogen zijn te blijven terwijl anderen voorgoed vertrekken?

In Noord-Nederland overtreft het aantal geboorten nog steeds het aantal overledenen en wordt krimp in dit gedeelte van Nederland vooral veroorzaakt door binnenlandse migratie. Het wegtrekken van jongeren is dan ook, naast de vergrijzing, één van de belangrijkste aspecten van bevolkingskrimp. Noord-Nederland kenmerkt zich op het gebied van krimp door sterke regionale verschillen; bijvoorbeeld Delfzijl als sterke krimper en de stad Groningen als sterke groeier. Niet alleen beleidsmakers maar ook de gemeenschappen in krimpgebieden ervaren belangrijke gevolgen van krimp, zoals economische achteruitgang, demografische veranderingen en zelfs een verslechterde reputatie van de regio (Stockdale, 2006; Bjarnason en Thorlindsson, 2006; Thissen et al., 2010; Haartsen en Venhorst, 2010). Voor toekomstige beleidsmakers is het dan ook van belang om inzicht te verkrijgen in waarom jongeren wel of niet uit hun regio van herkomst verhuizen.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Eerdere onderzoeken hebben zich vooral gericht op jongeren uit plattelandsgebieden die in de nabije toekomst een beslissing gaan maken over of ze willen verhuizen uit hun dorp of dat ze willen blijven. Deze zogeheten 'stated preferences', oftewel de voorkeur die zij op dat moment over hun toekomst hebben, geven veel inzichten over hoe jongeren denken over de leefbaarheid van hun thuisregio en waar zij op dat moment in hun levensfase behoefte aan hebben. Desalniettemin zijn deze veronderstellingen over waarom jongeren wegtrekken of blijven voornamelijk gebaseerd op wat deze jongeren *denken* te gaan doen. Deze informatie zegt dus weinig over wat deze jongeren in de toekomst daadwerkelijk gaan doen (Kloep et al., 2003; Jamieson, 2000). Dit onderzoek richt zich daarom op jongvolwassenen (18-29 jaar) die reeds

besloten hebben om te blijven wonen in hun thuisregio of juist vertrokken zijn uit hun thuisregio.

Het onderzoeksgebied betreft het Noorden van Nederland, in de provincie Groningen. Dit gebied, met name Noord-Oost Groningen, staat al langer bekend als krimpgebied en door de lage werkgelegenheid in combinatie met het wegtrekken van mensen zal dit probleem naar alle waarschijnlijkheid niet op korte termijn opgelost zijn. De plattelandjongeren in de provincie Groningen trekken vaak naar de stad Groningen voor meer mogelijkheden op gebied van onderwijs en werkgelegenheid (Van Dam et al., 2009). Hoewel deze motieven voor migratie ook bekend zijn uit andere plattelandgebieden, richt deze scriptie zich daarnaast ook op andere mogelijke redenen voor jongvolwassenen om te blijven of te migreren. Deze redenen betreffen bijvoorbeeld de migratiegeschiedenis in het dorp en in de familie, de invloed van sociale netwerken en plaatsbinding. Tevens wordt er in deze scriptie een kwalitatieve onderzoeksmethode toegepast, om op deze manier meer inzichten te krijgen in de achterliggende redenen en gevoelens die jongvolwassenen hebben omtrent het vertrekken of blijven in hun thuisregio.

Uit de probleemstelling is de volgende onderzoeksvraag afgeleid:

Waarom besluiten jongvolwassenen uit het plattelandgebied van de provincie Groningen te blijven of te vertrekken?

De jongvolwassenen betreffen respondenten die reeds in de gelegenheid zijn geweest om een beslissing te kunnen maken om te blijven of te vertrekken. Vaak is deze te nemen beslissing onvermijdelijk vanaf het moment dat de middelbare school is afgerond (Bjarnason and Thorlindsson, 2006). In dit onderzoek betreffen dit jongvolwassenen tussen de 18 en 29 jaar oud. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- Welke veronderstellingen zijn bekend over de verwachte keuzes, de zogeheten 'stated preferences' van jongeren met betrekking tot migratie?
- Wat betekent het lokale, de dorpsomgeving, voor jongvolwassenen en op welke manier identificeren zij zich met hun thuisregio?
- In hoeverre dragen dorpskenmerken als sociale controle en gebrek aan voorzieningen bij aan de migratie-intenties van jongvolwassenen?
- Op welke manier beïnvloedt plaatsbinding de migratie-intenties van jongvolwassenen?
- In hoeverre zijn sociale relaties van invloed op de te maken keuze om weg te gaan of te blijven?
- Welke aspecten in de persoonlijke achtergrond (geslacht, onderwijs, opvoeding en werkgelegenheidskansen) beïnvloeden de migratie-intenties van jongvolwassenen?

1.3 Leeswijzer

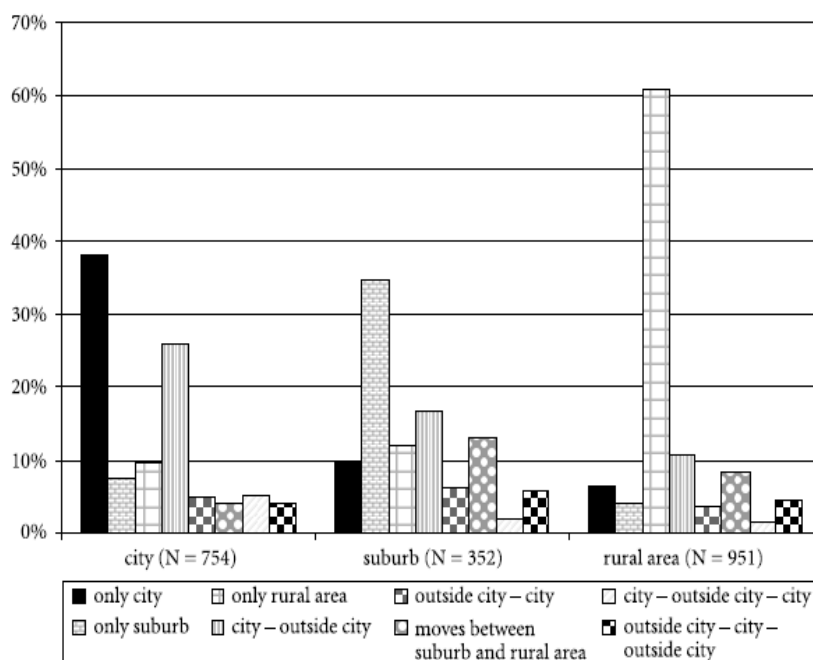
Als eerste wordt kort ingegaan op de verhouding tussen blijvers en vertrekkers. Hoe groot zijn deze groepen eigenlijk? In hoofdstuk 3 komt het theoretisch kader aan bod, waarin de belangrijkste voorspellers voor migratie-intenties worden besproken. De methodologie wordt in hoofdstuk 4 besproken, waar in wordt gegaan op het handelen in het onderzoeksproces, de respondenten en de rol van de onderzoeker. In hoofdstuk 5 komen de resultaten aan de hand van de theorie uit aan de orde. Tot slot komen in hoofdstuk 6 de conclusies van dit onderzoek en mogelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek aan de orde.

2. Verhouding blijvers en vertrekkers

Tot op heden zijn directe cijfers met betrekking tot het wegtrekken of blijven van jongeren en jongvolwassenen niet beschikbaar. Niettemin dient dit hoofdstuk ervoor een globaal beeld te creëren van de verhuisbewegingen van jongeren en jongvolwassenen.

Zoals eerder aangegeven heeft ontgroening te maken met krimp en de daarbij behorende verandering in bevolkingsamenstelling. Tot nu toe wordt door beleidsmedewerkers en onderzoekers dus veel nadruk gelegd op de wegtrekkende jongeren. Hoewel exacte cijfers over de verhuisbewegingen van vertrekkende jongeren (van het platteland) tot nu toe niet beschikbaar zijn, blijkt dat deze groep niet zo groot is als wordt verondersteld. Op basis van de statistiek van verhuisbewegingen tussen gemeenten, blijkt dat de groep van 20-25 jarigen op jaarbasis de meeste verhuisbewegingen maakt (Haartsen, 2012). Hoe dan ook is de groep blijvers aanzienlijk groter. Uit de cijfers blijkt dat op jaarbasis minder dan 10% van de 15-30 jarigen uit hun gemeente verhuist, waardoor de groep blijvers met 90% ver in de meerderheid is (Haartsen, 2012). Hoewel dit een beeld creëert van de verhoudingen tussen de blijvers en vertrekkers, moet rekening gehouden worden met het feit dat deze gegevens op jaarbasis zijn en er een kans is het totale aantal vertrekkers (respectievelijk blijvers) groter of kleiner is. Om hier een betere uitspraak over te kunnen doen, zou cohort benadering uitkomst bieden. Dit soort data is echter niet beschikbaar. Verder is op basis van deze gegevens met betrekking tot de vertrekkers niet duidelijk waar deze jongeren naartoe verhuizen. Echter, in relatie tot deze scriptie kan voorzichtig aangenomen worden dat de kans groot is dat jongeren naar de stad Groningen verhuizen (Van Dam et al., 2009).

Dat de groep blijvers groot is wordt ook bevestigd door het onderzoek van Feiten et al. (2008). Uit dit onderzoek blijkt dat mensen over het algemeen blijven wonen in de omgeving waar ze zijn geboren en opgegroeid. In hun onderzoek geldt dit voor de periode vanaf het verlaten van het ouderlijk huis tot het 40^e levensjaar. Figuur 1 geeft weer waar mensen na het verlaten van het ouderlijk huis gaan wonen. Voor dit onderzoek is het belangrijk dat de groep waarvan de kans het grootst is dat zij blijven wonen in de omgeving waar ze zijn opgegroeid, de mensen zijn die in een rurale woonomgeving geboren zijn. Dit komt neer op ruim 60%.

Figuur 1. Ruimtelijk levenspad na verlaten van het ouderlijk huis tot de leeftijd van 40 jaar (Feiten et al. 2008).

3. Migratie in theorie

In dit hoofdstuk worden verschillende wetenschappelijke theorieën en concepten uiteengezet die van belang zijn voor dit onderzoek. Allereerst zal een korte beschrijving worden gegeven met betrekking tot algemene theorieën over migratie. Daarna zal dieper in worden gegaan op jongerenmigratie en waarom jongeren denken wel of niet te gaan migreren. Deze theorieën zijn zogezegd veelal gebaseerd op de 'stated preferences', die de basis zullen vormen voor de resultaten van dit onderzoek. Tot slot zal dieper in worden gegaan in drie types jongvolwassenen, namelijk blijvers, vertrekkers en terugkomers.

3.1 Rationeel versus irrationeel

Theorieën in verband met migratie verklaren migratie-intenties vaak aan de hand van rationeel gedrag (Sjaastad, 1962). Hiermee wordt bedoeld dat de beslissing om wel of niet te gaan verhuizen gebaseerd is op de kosten en baten die gepaard gaan met migratie. Deze rationaliteit heeft niet alleen betrekking op de economische kosten en baten, maar ook op niet-financiële factoren.

Binnen de rationele benadering kan de 'human capital theory' worden toegepast op migratie-intenties. Menselijk kapitaal kan hierin worden gezien als de kennis en vaardigheden die opgedaan zijn uit educatie en werkervaringen, die vervolgens gebruikt kunnen worden om inkomen te genereren (Sjaastad, 1962). Migratie wordt gezien als "*an investment increasing the productivity of human resources, an investment which has costs and which also renders returns*" (Sjaastad, 1962, p. 83). Logischerwijze zal migratie ondernomen worden wanneer de baten hoger zijn dan de kosten. Voorbeelden van **kosten** kunnen monetaire kosten zoals transportkosten zijn, of niet monetaire kosten, zoals het verlies van familie en vrienden op de plek van oorsprong. Deze laatste kosten zijn vaak belangrijk in het beslissingsproces, maar zijn daarentegen ook moeilijk te berekenen doordat er een gebrek is aan daadwerkelijke middelen (Sjaastad, 1962). De **opbrengsten** kunnen ook hier daadwerkelijke opbrengsten zijn, zoals een verhoging in inkomen of verlaging in kosten. Tegelijkertijd kunnen deze opbrengsten betrekking hebben op een persoonlijk voordeel van een nieuwe omgeving. Zoals gezegd zal migratie ondernomen worden wanneer de baten hoger zijn dan de kosten. Wanneer iemand de investering van migratie waard vindt, heeft ook te maken met de leeftijd van een persoon (Sjaastad, 1962). Een jongere zal bijvoorbeeld minder snel geneigd zijn om te verhuizen voor een (bij)baan naast zijn of haar studie. Dit wellicht in tegenstelling tot iemand die met zijn of haar inkomen verantwoordelijk is voor een heel huishouden.

Hoewel rationeel gedrag met betrekking tot migratie-intenties de meest dominante veronderstelling is, wordt dit ook betwist (Haug, 2008). Tegenstanders van rationele theorieën stellen dat de beslissing om wel of niet te migreren zelden gemaakt wordt door slechts één individu zonder beïnvloed te worden door externe factoren (Massey, 1998 in Haug, 2008). Een verschuiving van aandacht is bijvoorbeeld te zien met betrekking tot rationele en individuele migratie naar gezinsmigratie (Gubhaju en De Jong, 2009). Hiermee wordt bedoeld dat men bijna nooit beslist om wel of niet te migreren zonder dat andere mensen daardoor beïnvloedt worden of misschien zelfs dit besluitvormingsproces beïnvloeden. Een individu maakt dus vaak deel uit een gezin, familie of sociaal netwerk. Daarentegen kunnen bepaalde machtsverhoudingen binnen een gezin alsnog leiden tot 'tied stayers of tied movers' (Haug, 2008). Hiermee wordt

bedoeld dat mensen bewust of onbewust tegen hun wil in wel of niet migreren. Zo zou een jongere bijvoorbeeld door een (on)uitgesproken wens van de ouders niet willen en/of kunnen migreren.

Verder is verondersteld dat individuele migratie-intenties beïnvloedt worden door locatie-specifieke aspecten (Haug, 2008). Locatie-specifiek kapitaal is belangrijk om rekening mee te houden aangezien het zich richt op de territoriale beperking van de bruikbaarheid van de eigendomsmiddelen van een individu (Da Vanzo, 1981 in Haug, 2008). Dit betekent dat dergelijk kapitaal tot een specifieke locatie behoort en niet meegenomen kan worden naar een andere plek. Migratie zou daarom een compleet verlies van dit kapitaal betekenen (Haug, 2008).

Tot slot zouden ook sociale netwerken migratie-intenties kunnen beïnvloeden (Haug, 2008). De betreffende gemeenschap, familie, vrienden en kennissen kunnen allemaal invloed uitoefenen op het besluitvormingsproces omtrent migratie. De nabijheid van familie zou bijvoorbeeld de neiging om te verhuizen kleiner maken, of andersom, wanneer familieleden niet dichtbij wonen is de neiging om te vertrekken groter (Haug, 2008; Bjarnason and Thorlindsson, 2006).

3.2 Jongerenmigratie

Hoewel paragraaf 3.1 inzicht geeft in theorieën over migratie, worden deze veelal toegepast op algemene besluitvormingsprocessen van volwassenen. Rekening houdend met het onderwerp van deze scriptie, zal hieronder specifiek worden ingegaan op (rurale) jongerenmigratie. De belangrijkste motieven om te blijven of te vertrekken zijn onderverdeeld in harde culturele factoren, namelijk onderwijs en werkgelegenheid en zachte culturele factoren, die verbonden zijn met plaatsbinding (Thissen et al., 2010; Bjarnason en Thorlindsson, 2006).

3.2.1 Harde culturele factoren: onderwijs en werkgelegenheid

Één van de meest belangrijke redenen voor jongeren om weg te trekken uit plattlandsgebieden is het gebrek aan onderwijs en/of een gepaste baan in het eigen gebied (Thissen et al., 2010; Bjarnason en Thorlindsson, 2006; Stockdale, 2006). Door globalisatie, verhoogde mobilisatie en verbeterde technologieën kunnen jongeren zich beter oriënteren op welke plek op dat moment voor hun het beste is (Jamieson, 2000; Bjarnason en Thorlindsson, 2006). Volgens Feijten (2005) verkeren 18-jarigen voornamelijk in een fase waarin het verkrijgen van kenniskapitaal de achterliggende reden van migratie is. Door het gebrek aan hoger onderwijs en een lage werkgelegenheid in plattlandsgebieden kiezen jongvolwassenen er dus sneller voor om te migreren (Bjarnason en Thorlindsson, 2006). Daarentegen moet er wel rekening gehouden worden met het feit dat hoewel het aanbod van hoger onderwijs in rurale gebieden schaars is, sommige jongvolwassenen alsnog kiezen om te pendelen tussen het ouderlijk huis en zijn of haar studie (Thissen et al., 2010; Stockdale, 2002). In zulke gevallen kan migratie alsnog volgen volgt op het moment dat men de arbeidsmarkt op gaat, aangezien er vaak meer mogelijkheden zijn in urbane gebieden (Jamieson, 2000; Bjarnason en Thorlindsson, 2006).

Het onderzoek van Thissen et al. (2010) biedt inzicht in jongerenmigratie in Nederland. In dit onderzoek wordt geconcludeerd dat over het algemeen in Nederland, hoger opgeleide jongeren sneller geneigd zijn om te verhuizen dan lager opgeleide jongeren. In vergelijking met Belgische jongeren zijn Nederlandse jongeren meer gericht op het zich losmaken van hun familie. Ook zijn zij meer geïnteresseerd in een zelfstandig leven in stedelijke gebieden. Verklaringen voor

motieven om wel of niet te verhuizen zullen dus tevens in een culturele context geplaatst moeten worden.

Verder worden er met betrekking tot onderwijs en werkgelegenheid sekseverschillen onder jongeren en jongvolwassenen gezien. Zo zijn rurale vrouwen sneller geneigd om te migreren dan rurale mannen (Stockdale, 2002; Bjarnason en Thorlindsson, 2006). Volgens Bjarnason en Thorlindsson (2006) is dit te verklaren doordat vrouwen vaker hogere educatieve ambities dan mannen hebben en vrouwen daarbij vaker in sectoren werken die meer aangeboden worden in stedelijke gebieden, zoals dienstverlenende beroepen. Een zijstap kan hier gemaakt worden naar verdere verschillen tussen mannen en vrouwen. Volgens Stockdale (2002) zouden jonge vrouwen zich minder aangetrokken voelen tot kleine en hechte gemeenschappen die claustrofobisch aanvoelen. Bij een hechte gemeenschap is vaak ook sprake van een zekere sociale controle, die niet alleen voor vrouwen maar ook voor mannen als nadelig kan worden ervaren. De neiging om te willen vertrekken uit een hechte gemeenschap kan tevens verklaard worden door de zoektocht naar een eigen identiteit en de behoefte naar zelfstandigheid van jongeren in het algemeen (Bjarnason en Thorlindsson, 2006).

Tenslotte is de achtergrond en rol van de familie tevens een belangrijk aspect om rekening mee te houden. Bjarnason en Thorlindsson (2006) stellen dat de educatie van de ouders geassocieerd wordt met migratie-intenties. Ouders zijn tegenwoordig vaker hoger opgeleid en kunnen hun kinderen stimuleren om ditzelfde pad te volgen, zelfs al zou dat tot migratie leiden (Thissen et al., 2010). Desalniettemin schijnt de individuele studieloopbaan van jongeren belangrijker te zijn dan dat van de ouders (Bjarnason en Thorlindsson, 2006). Bovendien concluderen Bjarnason en Thorlindsson (2006) dat een zwakke band met ouders en minder motivatie van ouders meer dominante voorspellers zijn dan de educatie van de ouders.

3.2.2 Zachte culturele factoren: sense of place

Volgens Jorgensen en Stedman (2001) kan 'sense of place' beschouwd worden als "*a multidimensional construct representing emotions, beliefs and behavioral commitments concerning a particular geographic setting.*" Overeenkomstig bestaat 'sense of place' uit place attachment, place identity en place dependence (Jorgensen en Stedman, 2001). Hoewel deze factoren van 'sense of place' kunnen overlappen, kan het maken van een onderscheid leiden tot meer inzicht in complexe relaties tussen de ervaring op en eigenschappen van een plek (Jorgensen en Stedman, 2001).

Allereerst kan **place attachment** gezien worden als de mate waarin een individu positieve gevoelens heeft over zijn of haar lokale omgeving en/of gemeenschap (Vanclay et al., 2008). Volgens Trell et al. (2012) zijn voor jongeren de sociale aspecten van plaatsen, oftewel andere jongeren, het meest belangrijke in het vormen van een band met een plek. Dit heeft als gevolg dat de mogelijkheden voor interactie met anderen en ontmoetingsplekken in het bijzonder belangrijk zijn in de voorkeuren van plekken voor jongeren (Trell et al., 2012). Hierdoor zijn sociale netwerken als vrienden en familie, zelfs vandaag de dag met de aanwezige technologie en verhoogde mobiliteit, iets wat jongeren moeten missen wanneer ze ervoor kiezen om te migreren (Haug, 2008; Stockdale, 2002). Volgens Elder et al. (1996) kan migratie inderdaad het sociale leven verstoren, maar ook het leven in de gemeenschap in zijn geheel. De plaatsbinding en persoonlijke identificatie met een gemeenschap versterkt naarmate jongeren langer in een bepaalde gemeenschap wonen. Dit maakt hun vervolgens minder geneigd om te migreren (Bjarnason and Thorlindsson, 2006). De woonduur in een gemeenschap van de familie van een

jongere, oftewel de eigen migratiegeschiedenis van de familie, kan ook een indicator zijn voor migratie-intenties. Hiermee wordt bedoeld dat de mate van geworteldheid in de gemeenschap versterkt wordt wanneer een familie al generaties lang in hetzelfde gebied woont (Thissen et al., 2010; Bjarnason and Thorlindsson, 2006). De regio als vestigingsplaats in zijn geheel hangt overigens ook samen met de beslissingen van jongeren om wel of niet te migreren. Wanneer de plaats geen lange geschiedenis van 'nederzetting' heeft, zonder bijvoorbeeld de traditie dat men al generaties lang in het gebied woont, is jongerenmigratie waarschijnlijker (Thissen et al., 2010). Bovendien kan de binding met een plek in de loop van tijd ook veranderen op het moment dat vrienden of andere leeftijdsgenoten wel vertrekken uit de thuisregio. Dit zou kunnen leiden tot sociale isolatie en een verhoogde druk om te willen migreren (Stockdale, 2002). Zoals eerder vermeld in paragraaf 3.2.1 is de kunnen jongeren sneller geneigd zijn om te verhuizen wanneer een (groot) deel van de vrienden en familie die ergens anders dan in de thuisregio wonen.

Het tweede aspect van 'sense of place', wat bovendien nauw verbonden is met *place attachment*, is **place identity**. Met *place identity* wordt bedoeld in hoeverre de lokale plaats onderdeel is van iemands identiteit (Vanclay et al., 2008). Personen die zich identificeren met een bepaalde plek ervaren vaak ook een hoge mate van verbondenheid met die plek. Dit betekent dat ze lokale banden hebben met die plek en dat ze het gevoel hebben op die plek en in die gemeenschap te 'horen' (Vanclay et al., 2008). Zich identificeren met een regio is hoe dan ook geen automatisch gevolg wanneer een persoon geboren en getogen is in een bepaalde regio. Plaatsidentiteiten kunnen worden gezien als sociale constructies, wat betekent dat betekenissen toegekend zijn aan een plek (Oakes, 2008 Part five). Deze sociale constructies zijn daarentegen wel belangrijk voor mensen, aangezien dit een manier biedt om de wereld om hun heen te begrijpen, wat vervolgens het gedrag van mensen beïnvloedt (Easthope en Gabriel, 2008).

Jongeren kunnen bijvoorbeeld beïnvloed worden door bepaalde representaties van het platteland. Zo worden plattelandsgebieden niet altijd even positief ervaren door jongeren (Thissen et al., 2010). Kenmerken als saai, conservatief of eenvoudig worden dan ook vaak geassocieerd met het plattelandsleven (Thissen et al., 2010). In tegenstelling tot het platteland, bieden stedelijke gebieden daarnaast volgens Stockdale (2002) simpelweg meer diverse activiteiten en kansen aan dan plattelandsgebieden.

Het laatste aspect van 'sense of place' is **place dependence**, oftewel plaatsafhankelijkheid. Dit onderdeel doelt op in hoeverre de plek, in tegenstelling tot alternatieve plekken, voldoet aan de eisen die nodig zijn om persoonlijke doelen te kunnen behalen (Jorgensen en Stedman, 2001). Plaatsafhankelijkheid richt zich daarom, meer dan de andere aspecten van sense of place, op de functionele binding met een plek en wat het lokale te bieden heeft. Dit betreft zowel de toekomst als het heden. Wanneer migratie bijvoorbeeld overwogen wordt, zouden jongeren zichzelf de vraag kunnen stellen hoe hun plaats ten opzichte van andere plaatsen staat, voor wat zij willen doen op dat moment (Jorgensen and Stedman, 2001). Afhankelijk zijn van een lokaal bijbaantje of lid zijn van een lokale voetbalvereniging zou het bijvoorbeeld zal de beslissing om te migreren wellicht tegenhouden. Daarentegen kunnen bijvoorbeeld kansen op gebied van onderwijs of werk in het stedelijk gebied een motief zijn om te verhuizen.

3.3 Blijvers, vertrekkers en terugkomers

In het onderzoek van Kloep et al. (2003) worden jongeren (respectievelijk jongvolwassenen) met betrekking tot rurale jongerenmigratie ingedeeld in drie groepen, namelijk blijvers, vertrekkers en terugkomers. Hoewel dit onderzoek zich richt op jongeren die hun keuze nog moeten maken in de toekomst, geeft de indeling van groepen en de daarbij horende kenmerken bruikbare inzichten voor het huidige onderzoek.

De **blijvers** zien het platteland over het algemeen het meest positief. Zo ervaren ze weinig nadeel van bijvoorbeeld een gebrek aan winkels, slecht openbaar vervoer, weinig ontmoetingsplekken en weinig privacy. Daarnaast is familie, en andere sociale lokale contacten, belangrijk voor de 'blijvers' en zijn ze sneller gericht op het krijgen van een eigen gezin. Ook schijnen ze minder hoge academische ambities te hebben, aldus Kloep et al. (2003, p. 101): *'Stayers' are more likely to find it more important to have a family of their own and to start work as soon as possible than to go to college or university'*. Typische kenmerken van een dorp worden daarnaast vaak als positief genoemd door de respondenten uit het onderzoek van Kloep et al. (2003). Dit zijn bijvoorbeeld saamhorigheid, veiligheid, natuur en de mogelijkheid voor buitenactiviteiten. Opvallend is dat het 'blijven' in de regio niet altijd een bewuste keuze hoeft te zijn of dat het zagezegd 'committed stayers' zijn. Uit het onderzoek van Kloep et al. (2003) kwam naar voren dat jongeren soms in de regio blijven omdat het simpelweg zo is gelopen, zonder dat daar een specifieke reden voor is geweest.

De **vertrekkers** kijken logischerwijze veelal negatiever naar het leven op het platteland: te weinig te doen, saai, te veel geroddel, weinig vrijheid en vooral geen toekomst doordat ze weinig kans denken te hebben op een baan (Kloep et al., 2003). Een ander belangrijk punt is dat de 'vertrekkers' het lastig vinden om op het platteland een eigen identiteit te creëren. Aldus Kloep et al. (2003, p. 103): *"Some young people perceive their community as unchanging, feeling that if they were to stay the only option is to accept conformity to traditional social norms and practices or to be excluded and somehow regarded as an 'outsider."* Verder geven sommige 'vertrekkers' ook aan dat hoewel een dorp prettig is om in op te groeien, dit positieve beeld op latere leeftijd verandert (Kloep et al., 2003; Rye, 2006). Enerzijds blijven de prettige herinneringen aan natuur en vrijheid als kind, maar doordat er bijvoorbeeld ook een gebrek aan socialisatie met andere jongeren wordt ervaren, voldoet het plattelandleven op latere leeftijd niet meer. Of zoals Kloep et al. (2003, p. 92) het verwoordt: *".. social constructions of rural living may shift within the same individual as different needs and wishes come into play at various points in the life course."*

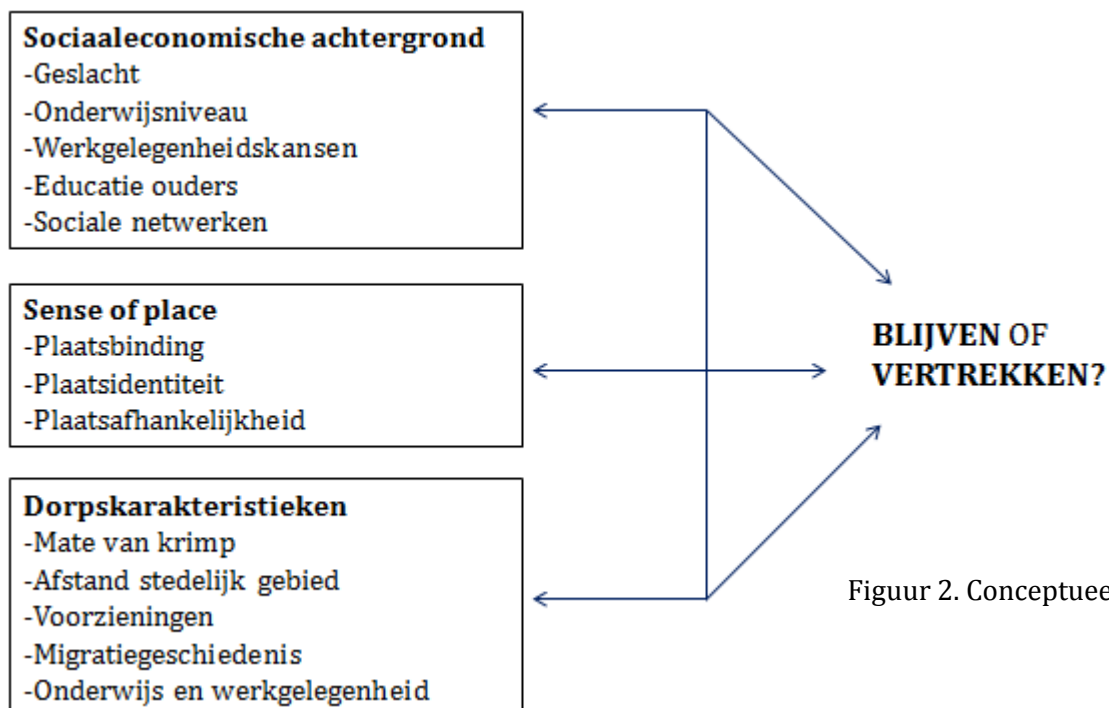
De **terugkomers** geven aan een combinatie van zowel negatieve (vertrekkers) als positieve (blijvers) aspecten belangrijk te vinden. Vaak vertrekken de (veronderstelde) 'terugkomers' voor kansen op onderwijs- of werkgebied en willen uiteindelijk terug voor de sociale relaties en netwerken (Kloep et al., 2003). De verbondenheid met de thuisregio, wat vaak een resultaat is van een hecht sociaal netwerk, blijkt vaak ook één van de redenen om terug te keren (Trell et al., 2012). De terugkomers hebben over het algemeen een goede band met hun ouders en hebben tevens minder last hebben van sociale controle (Kloep et al., 2003). Het grootste verschil tussen 'blijvers' en 'terugkomers' is dat de terugkomers een soort drang hebben om uitdagingen buiten het dorp aan te gaan om zichzelf te kunnen ontwikkelen (Kloep et al., 2003). Wel belangrijk om rekening mee te houden is dat deze groep jongvolwassenen vaker terugkomen naar een geromantiseerd verleden, alsof het dorp en de gemeenschap zelf in al die jaren niet veranderd is (Kloep et al., 2003; Easthope en Gabriel, 2008). Aldus Kloep et al. (2003, p. 105): *"These narratives reflect a social construction of the idyllic countryside, and at the same time the (possibly*

unrealistic?) hope that everything will remain unchanged, so that their children, even a decade from now, could still experience the advantages of unspoiled rural life.” Verder laat het onderzoek van Kloep et al. (2003) zien dat terugkomers zich soms schuldig voelen over hun (verwachte) vertrek. Dit komt doordat ze wel degelijk gehecht zijn aan de sociale contacten en het vertrouwde leven in een gemeenschap. Anderzijds zijn ‘terugkomers’ dus met zichzelf in conflict omdat ze ook weg willen voor eigen ontwikkeling (Elder et al., 1996; Kloep et al., 2003).

De nadelen met betrekking tot het wegtrekken van jongeren worden veelal benadrukt. Voorbeelden hiervan zijn verlies van menselijk en sociaal kapitaal, het bevorderen van bevolkingskrimp en zelfs een verkleining van de groep met potentiële partners voor toekomstige jongeren (Gibson en Argent, 2008; Thissen et al., 2010). Echter, met betrekking tot de hiervoor genoemde ‘terugkomers’ kan er daarentegen ook juist sprake zijn van een voordeel voor de regio. De terugkomers kunnen onderverdeeld worden in twee groepen, namelijk de succesvolle migranten en de migranten die ‘gefaald’ hebben (Wang en Fan, 2006; Niedomysl en Amcoff, 2011). Enerzijds kunnen de succesvolle terugmigranten logischerwijze voordelig zijn voor de regio, aangezien zij terugkomen met extra menselijk en sociaal kapitaal, werkervaring en vaardigheden (Wang en Fan, 2006; Gibson en Argent, 2008). Wang en Fan (2006) spreken hierom ook van een mogelijke ‘brain gain’. Daarentegen hebben de ‘gefaalde’ terugmigranten anderzijds weinig succes behaald in hun bestemmingsregio en komen vaak terug naar de vertrouwde omgeving en relaties (Wang en Fan, 2006). Doordat ze ‘gefaald’ hebben, wordt aangenomen dat ze minder menselijk en sociaal kapitaal met zich meebrengen en hierdoor waarschijnlijk geen positieve invloed op de thuisregio hebben. Volgens Niedomysl en Amcoff (2011) zijn sociale relaties de meest belangrijke reden om terug te komen, ongeacht of de betreffende persoon succes heeft geboekt of gefaald heeft. Daarnaast heeft terugkomst veelal te maken met een hogere plaatsbinding met de regio, zoals eerder vermeld in paragraaf 2.2.2 (Kloep et al., 2003; Trel et al., 2012; Jamieson, 2000).

3.4 Conceptueel model

Het conceptueel model in figuur 2 komt voort uit de theorie uit dit hoofdstuk en de hoofdvraag: ‘Waarom besluiten jongvolwassenen uit het plattelandsgebied van de provincie Groningen te blijven of te vertrekken?’

Figuur 2. Conceptueel model

4. Methodologie

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag en de daarbij behorende deelvragen, is een gespecificeerde onderzoeksmethode essentieel (Verhoeven, 2004). In dit hoofdstuk zal eerst de keuze van de methode worden uitgelegd. Vervolgens zullen de geselecteerde respondenten, het proces van selectie en een verdere beschrijving van de afgenomen diepte-interviews aan bod komen. Daarna volgt een toelichting op hoe de data verwerkt is met behulp van het analyseprogramma MAXQDA. Tot slot zal er gekeken worden naar de ethiek, positionality en reflexivity binnen het onderzoek.

4.1 Keuze methode

De data voor dit onderzoek is op kwalitatieve wijze verzameld aan de hand van diepte-interviews. In totaal zijn er 14 jongvolwassenen geïnterviewd, met de leeftijd van 18 tot 29 jaar. De keuze voor deze wijze van dataverzameling is genomen omdat op deze manier de interacties, processen, ervaringen en gevoelens van individuen begrepen en geïnterpreteerd kunnen worden (O' Leary, 2010). Dit sluit goed aan bij het doel van het onderzoek, namelijk inzicht verkrijgen in waarom jongeren wel of niet wegtrekken van het platteland. Kwantitatief onderzoek was hier niet op zijn plaats geweest doordat de focus niet ligt op het bijvoorbeeld ontdekken van groepsverschillen, maar er is juist geprobeerd om diepere gevoelens, ervaringen en motieven te achterhalen (Kloep et al., 2003). Daarnaast is de meerderheid van eerdere onderzoeken met betrekking tot rurale jongerenmigratie veelal gebaseerd op kwantitatief onderzoek (Bjarnason en Thorlindsson, 2006; Gibson en Argent, 2008; Thissen et al., 2010). Niet alleen draagt kwalitatief onderzoek dus bij aan de wetenschappelijke relevantie, ook zullen de resultaten van eerder kwantitatief onderzoek als basis voor dit huidige onderzoek gebruikt kunnen worden.

4.2 Respondenten

4.2.1. Onderzoeksgebied

Zoals eerder vermeld hangt het wegtrekken van jongeren ook samen met krimp. Over het algemeen wordt de meest ernstige bevolkingskrimp vaak in verband gebracht met Noord-Oost Groningen en Zuid-Limburg (KKNN, 2012). Hoewel de gevolgen in deze krimpgebieden het grootst zijn, betekent dit niet dat de omliggende gebieden geheel 'krimpvrij' zijn. Gebieden die tot nu toe nog niet met een substantiële en structurele bevolkingsdaling te maken hebben, maar hier in de toekomst zeker rekening mee moeten houden in hun beleid worden dan anticipeerregio's genoemd (KKNN, 2012). Dit zijn veelal de gebieden die vlak naast de sterke krimpgebieden liggen (KKNN, 2012).

Hoe dan ook zijn verschillen van de ernst van de krimp kenbaar binnen verschillende schaalniveaus (Jong en Duin, 2011). Zo kan een gehele provincie niet of nauwelijks krimp ervaren, maar een gedeelte van de gemeenten in die provincie ervaren wellicht wel krimp en een verminderde leefbaarheid. Zelfs binnen een gemeente kunnen er verschillen qua bevolkingsopbouw zijn. Deze verschillen zijn voornamelijk terug te leiden doordat er een aantrekkingsgebied aanwezig is in een provincie of gemeente. Hierdoor lijkt het alsof het hele gebied 'gezond' is, terwijl dit in feite veroorzaakt wordt door één sterk aantrekkingsgebied binnen één schaalniveau (Jong en Duin, 2011). Een dergelijk aantrekkingsgebied is bijvoorbeeld

de stad Groningen voor de provincie Groningen of het dorp Winsum voor de gemeente Winsum. Belangrijk is dat veel gemeenten in de provincie Groningen een bepaalde mate van 'ontgroening' merken, ongeacht of het een sterk krimpgebied is of niet (KcBB, 2011). Groei en krimp liggen in de provincie Groningen dus vaak naast elkaar. Hierdoor is gekozen om de selectie van respondenten niet te beperken door slechts sterke krimpgebieden als onderzoeksgebied te kiezen. Wel is geprobeerd om de grotere kernen in de provincie Groningen te vermijden. Dit omdat het contrast van het platteland in tegenstelling tot stad wel duidelijk moet zijn.

4.2.2. Rekrutering respondenten

Op basis van de theorie uit hoofdstuk 3, is bij het selecteren van respondenten geprobeerd rekening te houden met twee aspecten: een variatie van hoog en laagopgeleiden, vrouwen en mannen en tot slot blijvers en vertrekkers. 'Blijvers' kunnen overigens ook jongvolwassenen zijn die binnen de provincie Groningen, maar wel op het platteland, verhuisd zijn. Terugkomers waren bovendien een zeer interessante doelgroep, maar met betrekking tot het antwoorden van de hoofdvraag geen vereiste. Met betrekking tot de leeftijd is gekozen om geen exacte leeftijd te kiezen, maar uit te gaan van het feit dat de respondent reeds in de mogelijkheid moet kunnen zijn geweest om te beslissen of zij wilden verhuizen of blijven.

Één van de nadelen van onderzoek doen door middel van diepte-interviews is dat het moeilijk kan zijn om (geschikte) respondenten te vinden (Leyshon, 2002). Dit ligt voornamelijk aan het feit dat het relatief intensief is voor de respondent, in ieder geval met betrekking tot de tijd die geïnvesteerd moet worden (O' Leary, 2010). Ook kan het 'moeten' praten over gevoelens en emoties als een nadeel worden ervaren (O' Leary, 2010). Het vinden van geschikte respondenten was dan ook één van de lastigste aspecten van dit onderzoek. Om succes te bevorderen is geprobeerd gebruik te maken van zogeheten 'gatekeepers.' Gatekeepers kunnen worden gezien als personen die toegang verlenen tot een bepaalde groep (Flowerdew en Martin, 2005).

In eerste instantie is geprobeerd respondenten te vinden uit Bad Nieuweschans. Dit dorp ligt in Noord-Oost Groningen en kan gezien worden als één van de gebieden waar sterke krimp heerst (CBS, 2011; KcBB, 2011). Geprobeerd is in contact te komen met potentiële respondenten met de hulp van een 'gatekeeper'. Deze man is een erg enthousiast en betrokken persoon die actief is in het bestuur van de plaatselijke dorpsbelangen. Om de doelgroep te bereiken is er meerdere malen een e-mail verstuurd naar bewoners. Verder heeft er een oproep op de website van het regio nieuws (te Oldambt) gestaan en heeft dat tot een uitnodiging geleid om te praten over het onderzoek bij de regionale radio. Uiteraard is ook daar een oproep gedaan om potentiële respondenten aan te spreken. Helaas hebben deze activiteiten niet tot respondenten geleid. Hier moet gezegd worden dat het onderzoek zich in het beginstadium in eerste instantie op jongeren (in plaats van jongvolwassenen) richtte. Doordat de focus later naar jongvolwassenen is verschoven, is er misschien verwarring ontstaan bij de lezers/luisteraars. De reden dat het onderzoek zich later alleen op jongvolwassenen heeft gericht heeft in eerste instantie te maken met praktische overwegingen. Dit komt omdat 'tieners' relatief moeilijk te bereiken zijn en wellicht ook nog weinig nadenken over aspecten als plaatsbinding en migratie. Daarnaast, en niet geheel onbelangrijk, is er zoals eerder benadrukt reeds relatief veel onderzoek gedaan over de 'stated preferences' van jongeren met betrekking tot migratie. Dit in tegenstelling tot de huidige onderbelichte doelgroep die reeds een keuze hebben gemaakt over wel of niet migreren, namelijk de jongvolwassenen.

Uiteindelijk zijn de eerste respondenten geïnterviewd uit Baflo, gemeente Winsum. Dit dorp heeft ongeveer 1650 inwoners. Een ingang om respondenten te kunnen interviewen was gemaakt via een jongvolwassene die betrokken is bij één van de jeugdsozen in Baflo. In totaal zijn daar 9 mensen geïnterviewd; 6 mannen en 3 vrouwen, tussen de 18 en 29 jaar en waarvan de meerderheid hoog opgeleid. Hoewel de resultaten van deze interviews een goede basis voor het onderzoek gaven, is uiteindelijk toch besloten om extra respondenten buiten deze groep uit Baflo te vinden. Dit komt in eerste instantie omdat er slechts één laag opgeleide geïnterviewd is en er meer mannen dan vrouwen geïnterviewd waren. Bovendien moet er rekening gehouden worden met het feit dat deze respondenten allemaal deel uit maken van één groep (jeugdsoos), waardoor zij vermoedelijk vergelijkbare normen en waarden delen. Tevens waren zij op het moment van interviewen allen betrokken bij een grootschalige verbouwing van de jeugdsoos. De mogelijkheid bestaat dat zij zich hierdoor nog sterker met elkaar én met de plek Baflo verbonden voelen dan op een ander moment. Zo gaven sommigen ook aan niet te weten wat ze wilden doen na de verbouwing en één respondent gaf bijvoorbeeld zelfs aan te wachten met een keuze te maken (over wel of niet verhuizen) totdat de verbouwing klaar was. Dit alles heeft ervoor gezorgd dat besloten is meer respondenten te interviewen buiten deze groep.

Het vinden van deze extra respondenten ging opnieuw niet zo gemakkelijk. Uiteindelijk is zowel via eigen netwerk als via de lokale jongerenwerk contacten gelegd met nieuwe respondenten uit de regio. Aangezien het bedrijf Jongerenwerk Barkema en de Haan al enige tijd actief is in gedeelten uit de provincie Groningen, is er tevens een interview afgenomen met één van de eigenaren. De informatie en inzichten uit dit expertinterview zijn, waar relevant, meegenomen in de resultaten en analyse.

Helaas bleek het ook via jongerenwerk moeilijk te zijn laag opgeleiden te bereiken voor een interview. Daarnaast zijn ook hier weer een aantal respondenten afkomstig uit Baflo. Wel is nagegaan dat deze respondenten niet direct verbonden zijn aan het jeugdcentrum. Uiteindelijk zijn er nog drie respondenten uit Baflo bijgekomen en één uit Wagenborgen (Oost-Groningen). Bovendien is er nog één vrouwelijke respondent geïnterviewd afkomstig uit Delfzijl. Hoewel eerder vermeld is dat de selectie zich voornamelijk richt op de kleinere kernen, is dit interview wel meegenomen in de resultaten. Dit omdat Delfzijl en omgeving sterke krimp en de gevolgen daarvan ervaart. Omdat deze jongvolwassene juist gebleven is in deze regio bleek ook dit interview interessant zijn voor het onderzoek.

Uiteindelijk zijn er 8 vrouwen en 6 mannen geïnterviewd. In totaal zijn er 4 laag opgeleiden geïnterviewd, waarvan er één een man is. Met betrekking tot (het lezen van) de resultaten zal rekening gehouden moeten worden met dit geringe aantal. Zie tabel 4.1 voor de relevante informatie over alle respondenten van dit onderzoek. Om de anonimiteit zo goed mogelijk te kunnen bewaren is ervoor gekozen om niet de namen van de respondenten te gebruiken, maar ze naar groep in te delen met de bijbehorende afkorting: 'B (1-7)' staat voor blijver, 'V (1-5)' staat voor vertrekker en 'T (1-2)' staat voor terugkomer.

Tabel 4.1 – Informatie respondenten

Rs	Dorp van oorsprong	Huidige bestemming	Leeftijd	Geslacht	Opleidingsniveau
B-1	Baflo	Baflo	24	Man	HBO
B-2	Baflo	Baflo	18	Vrouw	Havo
B-3	Baflo	Baflo	22	Vrouw	MBO
B-4	Zuidbroek	Wagenborgen	26	Vrouw	VMBO
B-5	Delfzijl	Delfzijl	29	Vrouw	MBO
B-6	Tinalinge	Winsum	29	Man	HBO
B-7	Baflo	Baflo	21	Man	Havo
V-1	Baflo	Utrecht	21	Vrouw	HBO
V-2	Tinalinge	Groningen	26	Man	HBO
V-3	Baflo	Groningen	22	Vrouw	HBO
V-4	Baflo	Groningen	20	Man	Universiteit
V-5	Winsum	Groningen	24	Vrouw	HBO
T-1	Warffum (→ Groningen)	Baflo	29	Man	HBO
T-2	Baflo (→ Curaçao)	Baflo	25	Vrouw	HBO

4.2.3 Reflectie op respons

Zoals aangegeven heeft het vinden van de juiste respondenten relatief veel tijd gekost in het onderzoeksproces. Dit heeft er ook toe geleid dat het totale aantal interviews, gering is. Gedurende de zoektocht naar respondenten is gebleken dat voornamelijk de groep ‘blijvers’ minder open stonden voor medewerking aan het onderzoek. De ‘gatekeepers’ die geholpen hebben met het vinden van respondenten onderschreven dit. Hoewel de redenen om niet mee te doen uiteenlopend, van ‘geen tijd’ tot ‘ik zie het nut niet’ waren, kan het gebrek aan medewerking verklaard worden door het onderwerp van het onderzoek. Hiermee wordt bedoeld dat het wel of niet vertrekken uit het platteland een waardeoordeel in zich kan hebben. Zo heerst er vaak een migratiecultuur onder jongeren op het platteland waardoor de norm om wel te verhuizen sterker wordt (Easthope en Gabriel, 2008). Jongvolwassenen die besloten hebben om te blijven in hun thuisregio kunnen zich dan ook aangevallen of onzeker voelen wanneer zij gevraagd worden naar de reden hiervoor. Gedurende de interviews met blijvers kwam het ook regelmatig voor dat respondenten zich verdedigden over de keuze die zij hadden gemaakt.

4.3 Interviews

4.3.1 Diepte-interviews

Kwalitatief onderzoek is gedaan door middel van diepte-interviews. Zoals eerder aangegeven kunnen diepte-interviews gedetailleerde informatie geven over achterliggende gedachten, gevoelens, ervaringen en motieven van de respondenten (O’ Leary, 2010). Binnen het onderzoek zijn deze interviews dus essentieel, omdat op deze manier de beleving en de motieven van de respondenten het best naar voren gebracht kunnen worden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het afnemen van enquêtes, worden respondenten niet ‘gedwongen’ en geleid in bepaalde antwoorden (Flowerdew en Martin, 2005).

Om de flexibiliteit van de interviews te kunnen behouden (Flowerdew en Martin, 2005), is gekozen voor half-gestructureerde interviews. Op deze manier is er van te voren wel een vragenlijst gemaakt, met een aantal hoofdonderwerpen, maar zijn de vragen tijdens de interviews voornamelijk als leidraad gebruikt. Bovendien was er geen specifieke volgorde voor de interviews. De onderwerpen die in de interviews naar voren kwamen zijn gebaseerd op het theoretisch kader. De drie hoofdonderwerpen zijn: (sociale) achtergrond, dorpskarakteristieken en plaatsbinding. De specifieke vraag waarom de respondent wel of niet vertrokken is komt voornamelijk bij de '(sociale) achtergrond' aan bod. Bij elk thema zijn verschillende vragen gesteld. Zie bijlage 1 voor de complete vragenlijst.

4.3.2 Voice recorder

Om de interviews op natuurlijke wijze en geconcentreerd uit te kunnen voeren zijn de interviews opgenomen met een voice-recorder (O' Leary, 2010). Bovendien konden de interviews hierdoor letterlijk en gemakkelijk uitgewerkt worden. Wel moet rekening gehouden worden met de kans dat de aanwezigheid van een voice-recorder het interview een formeel karakter kan geven (Douglas, 1985 in Dunn, 2010).

Voorafgaand aan de interviews is uiteraard toestemming aan de respondenten gevraagd om de interviews te mogen opnemen met de voicerecorder. Geen van allen had hier bezwaar tegen. De duur van de interviews variëren van 42 minuten tot 1 uur en 20 minuten.

4.3.3 Locatie

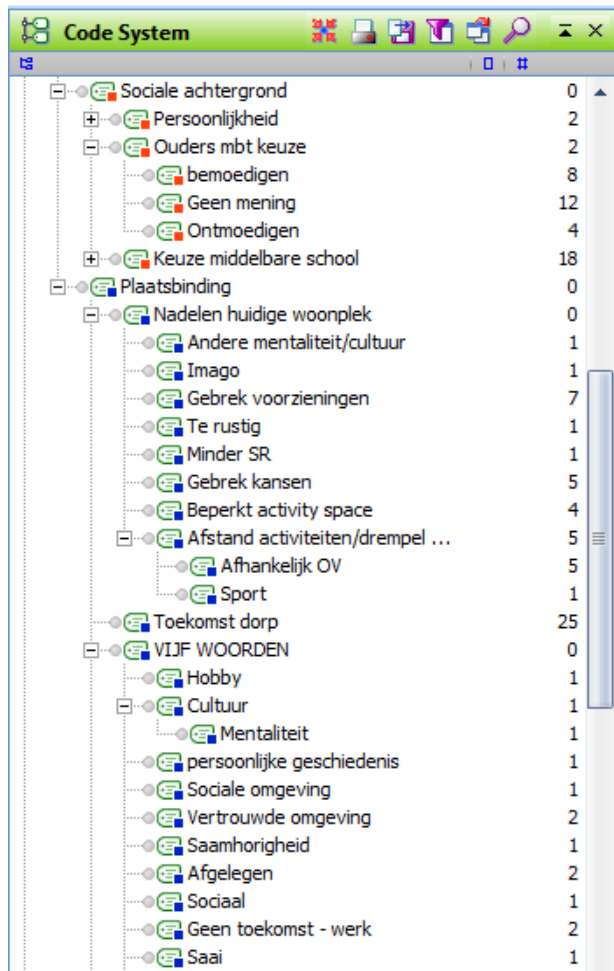
Het eerste gedeelte van de interviews met respondenten uit Baflo zijn opgenomen in het jeugdcentrum. Enerzijds had het jeugdcentrum als interviewlocatie een positief effect, aangezien de respondenten duidelijk op hun gemak waren in deze vertrouwde omgeving. Op deze manier was de locatie toch vertrouwd, zonder de kans dat de onderzoeker de privacy van de respondent schendt. Anderzijds had deze locatie ook nadelen. Zo is het een paar keer gebeurd dat een aantal andere personen gedurende de interviews in de nabijheid aan het klussen waren. Dit zorgde voor zowel respondent als onderzoeker af en toe voor afleiding. Ook is het mogelijk dat de respondent geprikkeld werd door de locatie (O' Leary, 2010), waardoor juist herinneringen en ervaringen op die plek ervoor zorgde dat het jeugdcentrum in de interviews meerdere malen genoemd werd. Het is dus mogelijk dat het jeugdcentrum vaker genoemd is dan dat de interviews op een andere plek afgenomen zouden zijn. Nadat de interviews van de 'groep uit Baflo' afgerond waren, verschilde de locatie voor de overige respondenten per keer. De keuze was meestal gebaseerd op praktische overwegingen, bijvoorbeeld een openbare plek of bij de respondent thuis.

4.4 Dataverwerking

Voor het uitvoeren van de tekstanalyse zijn de hoofdlijnen en uit het boek van Kitchin (1999) gevolgd. Drie stappen zijn belangrijk in het analyseren van de tekst, namelijk beschrijven (transcriberen), classificeren (categoriseren) en connecties maken.

Elke opname is telkens kort na het interview getranscribeerd in een Word document. Ondanks dat sommige interviews opgenomen zijn op rumoerige locaties, waren de opnames van goede kwaliteit. Om de interviews vervolgens te kunnen analyseren is er gebruik gemaakt van het analyseprogramma MAXQDA. Aan de hand van een dergelijk analyseprogramma kunnen de interviews systematisch gecodeerd worden, zonder het overzicht kwijt te raken (O' Leary, 2010). Door codes toe te kennen aan verschillende tekstdelen, kon door dit programma

gemakkelijk verbanden gelegd worden tussen de verschillende interviews. Aan de hand van het theoretisch kader zijn hoofdcategorieën, subcodes en sub-subcodes toegekend aan bepaalde gedeeltes en citaten in de transcripten. Tijdens de tekstanalyse zijn deze (sub-)subcodes steeds meer uitgebreid met nieuwe codes. Zie figuur 3 voor een overzicht van (een gedeelte) van de codes.

Figuur 3. Overzicht codes MAXQDA

4.5 Ethische overwegingen

Bij het doen van (kwalitatief) onderzoek is het belangrijk rekening te houden met ethiek. Binnen de ethische overwegingen staat het welzijn, zowel fysiek als mentaal, van de respondent centraal (O' Leary, 2010). Veelal wordt hier bedoeld op hoe een onderzoeker zich dient te gedragen. Voor dit onderzoek was het in eerste instantie belangrijk dat zij goed wisten waar het onderzoek overging en wat ze konden verwachten (O' Leary, 2010). Zo wisten zij hoe lang het zou duren, welke vragen ze ongeveer konden verwachten en wat er met de resultaten zou gebeuren. Bovendien is vooraf uiteraard gevraagd indien er bezwaar was tegen het opnemen van de interviews met een voice-recorder.

Hoewel het in eerste instantie onwaarschijnlijk is dat er met betrekking tot het onderwerp van dit onderzoek beladen aspecten naar voren kunnen komen in de interviews, is het wel belangrijk om hier rekening mee te houden (O' Leary, 2010). Gedurende de interviews bleek dan ook dat voorzichtig omgegaan moest worden met een eventueel waardeoordeel omtrent het wel of niet

vertrekken. Dit heeft, zoals eerder benoemd in paragraaf 4.2.3, te maken met de migratiecultuur waarin de norm om wel te verhuizen jongeren kan beïnvloeden. Respondent B-5 leek zich af en toe bijna te schamen voor het feit dat ze lang thuis is blijven wonen en besloten heeft in hetzelfde dorp te blijven wonen. Dit antwoordt respondent B-5 bijvoorbeeld op de vraag of de mensen in haar vriendengroep ook thuis bleven wonen: *“Ja, nee er woonden eigenlijk ook nog wel wat thuis. Ik was niet de enige of de laatste eigenlijk. Wat burgerlijk eigenlijk... ik zit er net over na te denken ..”* Geprobeerd is om hier voorzichtig mee om te gaan en waar nodig de respondenten op hun gemak te stellen dat zij zich absoluut niet hoefden te verdedigen tegenover hun keuze. Het waardeoordeel met betrekking tot wel of niet vertrekken wordt verder besproken in paragraaf 4.6.

Een ander onderwerp waar enigszins voorzichtig mee om moest worden gegaan betrof de sociaaleconomische situatie van de ouders van de respondenten. Hoewel de literatuur aangeeft dat de educatie van de ouders een indicator kan zijn voor migratie-intenties (zie paragraaf 2.2.1), is hier dus niet direct naar gevraagd. Gedurende de interviews leek dit niet gepast.

Verder is vooraf elk interview aangegeven dat de namen van de respondenten niet terug zouden komen in de resultaten van het onderzoek. Dit leek gepast doordat er gevoelens en citaten van sommige respondenten in het onderzoek naar voren zouden komen. Bovendien wilde de onderzoeker het vertrouwen geven dat de respondenten eerlijk konden zijn, zonder dat zij zeker wisten dat anderen dit ook van hen zouden lezen. Dit was met name belangrijk in Baflo, waar de meerderheid van de respondenten elkaar persoonlijk kennen.

4.6 Positionality

‘Every version of an ‘other’ ... is also a construction of a “self”
- Clifford (1986, in Henry, 2003)

Iedere onderzoeker heeft een eigen achtergrond en geschiedenis. Het geslacht, nationaliteit, religie, educatie en ervaringen zijn slechts een paar voorbeelden van hoe een onderzoeker beïnvloed kan worden in het onderzoeksproces. Door de opkomst van kwalitatief onderzoek, waarin de beleving in plaats van cijfermatige gegevens centraal staat, is het des te belangrijker geworden om rekening te houden met de ‘positionality’ van de onderzoeker (Woods, 2010).

‘Het platteland’ heeft als tegenstelling tot de stad vaak een uitgesproken reputatie, waarin sociale cohesie, rust en ruimte centraal staan. Voor jongeren en jongvolwassenen is deze reputatie niet altijd even positief, aangezien zij juist meer aangetrokken zijn naar onafhankelijkheid en drukte (Rye, 2006; Kloep et al, 2003). Dit imago is een aspect waar de onderzoeker rekening mee moet houden, aangezien dit anders onbewust kan meespelen in de interviews en onderzoeksresultaten (Woods, 2010).

Één van de meest belangrijkste en duidelijkste aspecten in verband met de positionality, was in dit geval mijn eigen rurale achtergrond. Zelf ben ik ook opgegroeid in een klein dorp in de provincie Groningen. Enerzijds heb ik hier hele fijne jeugdherinneringen, die te maken hebben met veiligheid, zonder problemen buiten kunnen spelen in de natuur en een bepaald gevoel van geborgenheid. Anderzijds heb ik zelf ervaren dat zodra ik een opleiding ging volgen in de stad Groningen, ook zo snel mogelijk het ouderlijk huis wilde vervangen door een kamer in de stad. Omdat mijn manier en motivaties om naar de stad te verhuizen enigszins overeen komen met

wat de literatuur beschrijft, werd het verwachtingspatroon van de resultaten alleen maar sterker. Af en toe betrapte ik mijzelf er dan ook op dat ik in gesprekken met respondenten ook zelf na ging denken over hoe ik dat destijds ervoer. Hoewel de eigen achtergrond aan de ene kant de objectiviteit kan bedreigen, heeft dit daarentegen ook geleid tot het nog verder graven voor achterliggende redenen, gevoelens en motivaties. Dit kwam juist door het feit dat ik mij waarschijnlijk sneller in de respondenten kon verplaatsen. Bovendien had ik het gevoel dat mijn eigen 'rurale achtergrond' juist de vertrouwensband met de respondenten versterkte. Dit was vooral belangrijk wanneer ik het idee had dat sommige respondenten het gevoel hadden hun positieve gevoel voor het platteland te moeten verdedigen. Op dat soort momenten kon ik dan ook aangeven dat ik zelf ook van het platteland kom en dus kan begrijpen waar ze het over hebben. Op deze manier heb ik rekening kunnen houden met het hiervoor beschreven 'imago' van het platteland.

4.7 Reflexivity

Met *reflexivity* wordt de invloed van de onderzoeker op het onderzoek bedoeld. Woods (2010, p. 844) geeft aan dat een onderzoeker niet gezien moet worden iemand die geen invloed op een gemeenschap heeft, maar: "... rural geographers are revealed not only as observers and recorders of the rural, but also as active agents in producing, reproducing and performing rurality." Hiermee wordt bedoeld dat de aanwezigheid van de onderzoeker en de gesprekken die plaatsvinden niet zonder consequenties zijn. Hoewel het moeilijk concreet te maken is, is het wel van belang om rekening te houden met welke invloed het onderzoek eventueel op de respondenten, en dus ook op het onderzoek heeft. In dit geval zouden de respondenten bewust gemaakt kunnen worden van hun gemaakte beslissingen omtrent de plek waar ze nu wonen. Dit zou gepaard kunnen gaan met de voor- en nadelen van hun gemaakte keuzes. Bovendien hebben een aantal respondenten ook aangegeven dat ze niet eerder zo bewust over bepaalde dingen nagedacht hadden. Dit kan dus gezien worden als een consequentie van de afgenomen interviews, daar zij anders wellicht niet over dit onderwerp nagedacht hadden. Hoewel het moeilijk is de daadwerkelijke invloed van dit onderzoek op de respondenten te kunnen voorspellen, is het dus wel belangrijk om rekening te houden met de mogelijkheid ervan.

Verder moet er hier rekening gehouden worden dat het gedurende het onderzoek moeilijk was om laag opgeleiden te bereiken. Uiteindelijk zijn er dan ook meer hoog- dan laagopgeleiden geïnterviewd. De reden dat het moeilijk was om laag opgeleiden te vinden die bereid waren om deel te nemen aan het onderzoek, zou te maken kunnen hebben met het feit dat het onderzoek op universitair niveau wordt uitgevoerd. Zo zou 'een universitaire student uit de stad' op die manier intimiderend over kunnen zijn gekomen. Daarentegen zijn de lager opgeleiden die wel geïnterviewd zijn niet terughoudend geweest.

5. Resultaten

De resultaten worden aan de hand van de concepten uit het theoretisch kader, hoofdstuk 3: Migratie in theorie, naar relevantie besproken. De verschillende theorieën worden aan de hand van citaten en voorbeelden uit de interviews besproken. Allereerst komt in paragraaf 5.1 de harde culturele factoren aan bod, namelijk onderwijs en werkgelegenheid. Vervolgens wordt daarna de zachte culturele factoren besproken, namelijk sociale relaties in paragraaf 5.2 en de verschillende aspecten van sense of place in paragraaf 5.3. Tenslotte zal in paragraaf 5.4 ingegaan worden op de persoonlijkheid en karakter van de verschillende respondenten.

5.1 Onderwijs en werkgelegenheid

Uit de theorie komt naar voren dat onderwijs en werkgelegenheid één van de belangrijkste motieven zijn om te vertrekken uit een rurale omgeving (zie paragraaf 3.2.1). Dit met name door het gebrek hiervan op het platteland. Een koppeling kan hierbij gemaakt worden dat hoger opgeleiden sneller geneigd schijnen te zijn om te verhuizen dan laag opgeleiden. Deze theorie wordt in zoverre bevestigd dat de vertrekkers in dit onderzoek inderdaad allen hoog opgeleid zijn. Belangrijker voor dit (kwalitatieve) onderzoek is dat zij ook allen aangeven dat onderwijs de directe aanleiding is geweest om vanuit het ouderlijk huis naar de stad (met name Groningen) te verhuizen. De redenen die hiervoor genoemd worden hebben met name te maken met de praktische kant, namelijk het verminderen van de afstand naar school.

“Ja...maar nou, dat vond ik wel vervelend hoor want dan moest ik van Winsum naar Groningen en dan moest ik met de trein hè, want ik moest door naar Zwolle. En die overstap was echt niet ideaal... want ik moest op de terugweg een uur wachten op de trein naar Winsum. Die miste ik echt op vijf minuten na. En ja, als je dan uit school komt dan vind je dat niet leuk.” (Respondent V-5)

De blijvers uit dit onderzoek bestaan uit zowel hoog- als laagopgeleiden. De vanzelfsprekendheid om te verhuizen voor studie was niet het geval bij de blijvers. Zij zagen onderwijs of werkgelegenheid niet als een reden om te moeten verhuizen. Dit komt overeen met de theorie (Kloep et al., 2003), die stelt dat blijvers over het algemeen minder nadeel ervaren om te moeten ‘reizen’ voor bepaalde faciliteiten. Wanneer zij bijvoorbeeld aangaven dat ze gedurende hun opleiding niet op kamers gegaan waren, was de directe aanleiding dat dit simpelweg niet hoefde omdat ze door middel van openbaar vervoer konden pendelen. B-6: *“En in de periode dat ik op de Hanzehogeschool zat heb ik niet op kamers gewoond of zo, want het was heel goed te bereizen.”* Opvallend is dat waar sommige vertrekkers moeite hadden met een half uur reistijd, blijvers met relatief meer reistijd geen enkel probleem hadden. Aldus B-3: *“Maar ik ben daar niet gaan wonen want ja... Leeuwarden is maar 1.5 uur reizen vanaf hier. Dus dat is prima te doen.”*

5.2 Sociale relaties

Waar onderwijs en werkgelegenheid ervoor zorgt dat de vertrekkers uit dit onderzoek zijn verhuisd, zijn de sociale relaties over het algemeen het belangrijkste motief om voor de blijvers te blijven. Hoewel geen van de blijvers werk of onderwijs in hun eigen dorp of gemeente hebben, geven ze aan verder niks buiten het dorp te hebben. Aldus respondent B-7 op de vraag waarom hij nooit besloten heeft om weg te gaan: *“Ja want ik heb daar het idee.. ik heb daar ook niks.*

(Onderzoeker) En wat bedoel je met niks? *“Vrienden, familie, de jeugdsoos niet, maar dat valt denk ik voor een groot deel ook onder vrienden denk ik.”*

Zoals aangegeven lijkt de nabijheid van vrienden en familie dermate belangrijk te zijn, dat het ook niet uitmaakt of er voor andere dingen (een lange) afstand gereisd moet worden. Hoewel dit niet specifiek aangegeven is door de respondenten uit dit onderzoek, gaat Jamieson (2000) nog verder in hoe belangrijk sociale relaties zijn voor blijvers. Zij stelt dat blijvers op gebied van werk genoeg nemen met ‘minder’ door de directe aanwezigheid van vrienden en familie in hun omgeving. Wanneer deze sociale relaties ook niet van plan zijn te vertrekken maakt dit de binding des te sterker (Jamieson, 2000). Respondent V-4 geeft in het verlengde hiervan aan na haar studie terug te willen keren naar het platteland en zich weinig zorgen te maken over het vinden van een baan. Aldus V-4 op de vraag of ze in verband met werkgelegenheid ook toekomst ziet in haar oorspronkelijke omgeving: *“Oh nee, ik dacht als ik dan straks werk heb dan of ik neem de trein of fiets of auto.”*

Hoewel blijvers aangeven geen problemen te hebben met de afstand die zij moeten reizen voor activiteiten buiten hun dorp, betekent dit wel dat dit het opbouwen van eventuele relaties via onderwijs of werk (buiten de dorpskring) lastiger maakt. Urry (2002, in Christie, 2007) onderschrijft dit dan ook als één van de nadelen van studenten die op de plek van oorsprong blijven wonen. In het opbouwen van relaties in de studentenperiode is daadwerkelijke aanwezigheid, oftewel nabijheid, volgens Christie (2007) van groot belang om een netwerk op te kunnen bouwen. Door de blijvers werd dan ook aangegeven dat het spontane afspreken met mensen buiten de dorpskring, moeilijker is door de afstand die gereisd moet worden. Aldus B-6: *Ik denk dat... want ik heb ook heel veel jongens van mijn leeftijd die in de stad wonen en die jongens die stappen heel veel, en stel dat ik dan met die jongens mee zou gaan dan is toch wel de bereikbaarheid het nadeel.* (Onderzoeker) Maar heb je dat vervelend gevonden soms? *Nee, maar wel dat spontane. Dat mis je dan wel want dan ben je toch wel, ja want je moet weer naar huis en je moet weer dingen regelen zegmaar .. toch een beetje weer met vervoer.* Hoewel de vertrekkers in dit onderzoek dus niet in eerste instantie voor het opbouwen van sociale relaties naar de stad verhuisd zijn, geven zij wel aan dat dit achteraf een voordeel is van het verhuizen naar de stad. V-4: *“(Onderzoeker)Ok, en je zei dat je dat spontane van de stad positief vindt. Miste je dat ook toen je nog wel in Baflo woonde? Nou minder. Ik denk ook omdat ik nu in de stad woon ... dan sta ik er opener voor. En dan bel ik zelf ook wel eens mensen op en ja, en nu weten anderen dat je ook in Groningen bent.”*

Ook de twee respondenten die terugverhuisd zijn naar hun oorspronkelijke gemeente geven aan veel waarde te hechten aan sociale relaties. Dit komt overeen met het onderzoek van Feiten et al. (2008), waarin geconcludeerd wordt dat sociale banden met familie en/of vrienden vaak voorkomen in de uitleg van waarom mensen terug zijn gekomen naar een gebied. Op de vraag waarom respondenten T-1 en T-2 teruggekomen zijn geven ze aan ‘alles’ te hebben hier. Dit alles wordt na doorvragen dan ook vaak vertaald in sociale relaties. T-1: *“Ik had geen behoefte om in mijn eentje in de stad te wonen. Dat was, daar heb ik nooit echt de behoefte voor gehad. Ja nee, ik wilde terug naar de plek waar ik mensen ken.”* En T-2 op de vraag waarom ze uiteindelijk besloot terug te komen naar hetzelfde dorp: *“Ja sociale bindingen hè. Echt puur mijn hele familie die hier woont. Mijn ooms en tantes en ouders wonen hier ... en ga zo maar door dus. En mijn opa's en oma's wonen hier... eigenlijk woont iedereen hier.”*

Zoals aangegeven zijn de vertrekkers in dit onderzoek met name voor onderwijs of werk verhuisd. Hoewel bijna alle vertrekkers (behalve V-5) de sociale relaties verdeeld over stad en dorp of geheel in het dorp hebben, geven ze aan dat deze relaties geen reden is om te blijven in het dorp van oorsprong. Op dit punt verschillen de blijvers en vertrekkers in dit onderzoek dus het meest. V-2 geeft bijvoorbeeld aan liever zijn vrienden op te zoeken en op die manier dichterbij het werk te zijn dan andersom. Aldus V-2 op de vraag of zijn sociale relaties nu voornamelijk in de stad zijn: *“Nee dat niet, maar voor die paar keer dat ik dan in het weekend naar Baflo wil dan kan ik ook wel gewoon met de trein of gewoon even heen en weer rijden. Het is dan gewoon makkelijk voor mij om in de stad te wonen, ook met name voor het werk.”*

5.2.1. Invloed van sociale relaties op beslissing

De invloed van sociale relaties op het wel of niet weggaan kan dermate groot zijn dat een eerder gemaakte keuze heroverwogen wordt. Dit is het geval bij respondent B-1, die begint te twijfelen over zijn keuze om te blijven omdat hij zijn vrienden uit het dorp ziet vertrekken. B-1: *“Dat ik hier weg wil heeft te maken met dat ik het gevoel heb voor mezelf dat de tijd hier begint te dringen. Veel van mijn vrienden gaan samenwonen. Een aantal gaat ook ergens anders wonen, dus dát is het. Dat bepaalt voor mij een soort van norm.”* Daarnaast heeft een partner buiten de vriendenkring ervoor gezorgd dat respondent B-1 ook anders tegen zijn eigen leven in het dorp aan is gaan kijken: *“En wat ook een factor is ... is mijn vriendin die in de stad woont. En die, die heeft eigenlijk wel zelf heel erg het idee dat ze uit huis moest zodra ze 18 of 19 was. ... dat is voor haar normaal. Dan ben ik ineens abnormaal als ik hier blijf wonen. Die vindt dat ... die vindt dat een triest beeld. En daar word ik ook mee aangestoken dat ik ook een beetje triest ben.”* De invloed van sociale relaties op een eerder gemaakte keuze staat in het verlengde van wat Stockdale (2002, p. 47) concludeert: *“These attachments are not static and while close family at one point in time may operate to encourage the individual to stay, a change in a relationship with family or friend may at another moment in time act to encourage migration.”*

Zoals net al kort aangegeven bij respondent B-1, kan de invloed van een partner tevens een belangrijke rol spelen in waar iemand wil wonen. Belangrijk hierin is wel dat geen van de respondenten alleen voor partner verhuisd of gebleven zijn, maar dat de toekomstige plek wel degelijk samenhangt met een partner. Zoals eerder aangegeven kan de partner dus een eerder gemaakte keuze doen veranderen. De steeds meer belangrijk wordende rol van de partner kan verklaard worden door een verandering in levensfase waarin andere prioriteiten worden gesteld. Zo geeft bijvoorbeeld respondent V-3 aan dat zij in de toekomst weer terug wil verhuizen voor haar partner en twijfelt V-5 of ze nog wel terug wil verhuizen naar een dorp aangezien haar partner een echt ‘stadsmens’ is. Respondent B-4 komt overeen met, wat in paragraaf 2.1 wordt genoemd, een ‘tied stayer’ (Smits et al., 2003, Haug, 2008). Respondent B-4 geeft namelijk aan zonder haar partner waarschijnlijk naar een plek had willen verhuizen waar meer voorzieningen zijn: *“Ja dan zou ik wel ergens anders heen willen. Ja ik zou daar zelf wel voor kiezen, maar mijn vriend niet... die wil liever hier in het dorp blijven. Want ik voel me hier ook wel prettig, en hij wil gewoon echt liever hier blijven. Kijk als hij zich echt niet goed voelt op een andere plek dan doe je dat ook niet. Want... nee, hij zou dat echt niet willen dus ... ja.”*

Naast vrienden en partner kunnen ook ouders hun kinderen beïnvloeden in de keuze om wel of niet te vertrekken (Haug, 2008). Zowel de blijvers als de vertrekkers geven aan dat ze altijd vrij zijn geweest in hun keuze en niet duidelijk gestimuleerd of gedemotiveerd zijn in het blijven of vertrekken. Hoe dan ook bleek na doorvragen toch wel verschil te zijn in hoe de ouders van de verschillende respondenten (volgens de respondenten) aankeken tegen het wel of niet

vertrekken. Zo geven blijvers vaker aan dat hoewel zij vrij gelaten zijn in hun keuze, dit onderwerp thuis ook niet vaak besproken werd. Ook is de opmerking 'ik mocht zo lang thuis blijven wonen als ik wilde' vaak door blijvers genoemd. De vertrekkers geven daarentegen aan dat dit thuis vaker besproken werd en dat ouders bepaalde twijfels of onzekerheden over het wel of niet uit huis gaan weg probeerden te nemen. De ouders van respondenten V-1 en V-5 hebben hun kinderen duidelijk gestimuleerd in de stap om op kamers te gaan, aldus respondent V-1: *"Ze lieten me er wel heel vrij in en het was ook mijn moeder die er toen mee kwam dat die kamer van dat achternietje vrijkwam. En dat ze zei van, nou is dat niet wat voor je? En ze zeiden wel gewoon van naja, als je dat wilt doen dan 'doen' en dan steunen we je er volledig in."*

5.3 Sense of place

Op basis van de theorie (zie paragraaf 3.2) is het concept sense of place onderverdeeld in plaatsbinding, plaatsidentiteit en plaatsafhankelijkheid. Deze maken deel uit van de zogeheten 'zachte culturele factoren'.

5.3.1 Plaatsbinding

Plaatsbinding kan versterkt worden naarmate mensen langer in een bepaalde gemeenschap wonen. Daarnaast kan de woontijd van de ouders (en overige familieleden) in hetzelfde gebied een indicator zijn voor vertrekgenegenheid van jongeren (Thissen et al., 2010; Bjarnason and Thorlindsson, 2006). In dit onderzoek hebben veel van de respondenten ouders die geboren en getogen zijn in hetzelfde dorp of gemeente. Hoewel er niet een duidelijk verband bestaat tussen vertrekken of blijven en de woontijd van de respondenten en zijn of haar ouders, blijkt het wel dat de blijvers dit aspect meer benoemen in de interviews. Respondent B-7 geeft dit dan ook bijna letterlijk aan op de vraag wat hem aan zijn dorp bindt: *"En ja, familie denk ik ook wel. Ja dat denk ik wel, ik zou ook niet graag ver van mijn ouders af willen wonen. Maar of dat iets belangrijks is van Baflo zelf ... maar ook mijn tante en mijn opa en oma hebben hier gewoond."*

Het feit dat ouders en familieleden al lang in het dorp wonen hoeft niet altijd als positief ervaren te worden (Jamieson, 2000). Zo geeft respondent B-1 aan dat hij het voorbeeld van zijn ouders en familie, die altijd in hetzelfde dorp hebben gewoond, niet wil volgen. Aldus B-1 op de vraag waarom hij nadenkt over verhuizen: *"Verandering. Angst om hier dood te gaan. Het idee, ... wat ik mijn ouders zie doen, daar moet ik niet aan denken. Uh, daar blijven wonen, heel lang op één plek, dag in dag uit hetzelfde werk doen, de kinderen braaf groot brengen met goede normen en waarden en daarmee je taak volbracht hebben en daarmee tevreden zijn... dat is mijn angstbeeld. Ik ben bang om het te missen."*

Deze contradictie van verschillende opvattingen geeft al aan dat zowel blijvers als vertrekkers tevens onderverdeeld kunnen worden als, zoals Jamieson (2000) aangeeft, 'detached' en 'attached' blijvers of vertrekkers. Zo kan respondent B-7 gezien worden als een 'attached blijver' en respondent B-1 als een 'detached blijver'. Ook bij de vertrekkers in dit onderzoek kan deze indeling toegepast worden. Zo zijn er vertrekkers die, op een bezoekje naar hun ouders na, verder geen band meer met hun oorspronkelijk dorp hebben. Dit komt het meest naar voren bij respondent V-5: *"En ik ben in het weekend wel vaak in Winsum, maar dan ben ik echt gewoon bij mijn ouders. Niet om Winsum... maar goed dat komt ook omdat een aantal vriendinnen niet meer in Winsum wonen, ik bedoel, als ik nu in Winsum kom dan ben ik bij mijn ouders en dan ben ik eigenlijk op bezoek."* Respondent V-3 geeft daarentegen aan na haar studie weer terug te willen

verhuizen naar haar dorp (of gemeente). Ze geeft aan weinig sociale relaties in de stad te hebben en met name voor praktische redenen (afstand school) naar de stad te zijn verhuisd. Daarnaast komt ze nu ook nog elk weekend terug voor vrienden en partner en wil voor de nabijheid van deze relaties ook weer terugverhuizen. Hieruit blijkt dat deze respondent kan worden gezien als een 'attached vertrekkers'. De plaatsbinding heeft voor haar voornamelijk te maken met de sociale relaties en partner die aanwezig zijn op de plek van oorsprong. Dit bevestigt hetgeen Christie (2007, p. 2456) concludeert, namelijk dat een aantal vertrekkers het leven in de stad voor studie slechts als tijdelijk kunnen ervaren: "These students constructed university as a temporary phase in their lives, with 'real' friends being based at home." Ook respondent T-2 geeft aan dat juist de contacten uit de dorpskring belangrijk voor haar zijn en dat nieuwe sociale contacten daar minder aan voldoen:

"Maar de vriendinnen die ik nog heb van toen ik nog jong was zegmaar, zijn de mensen waar ik nu echt nog contact mee heb, omdat er zoveel diepte in die vriendschappen zit .. Juist omdat je elkaar al zo lang kent zit daar heel veel diepte in. Dus je hecht daar wat meer waarde aan dan aan vriendinnen die je bijvoorbeeld een half jaar of een jaar geleden gemaakt hebt."

5.3.2. Plaatsidentiteit

De manier waarop iemand zich identificeert met een plek staat in het verlengde van de manier waarop iemand zich verbonden voelt met een plek (Vanclay et al., 2008). Om hier een beeld van te krijgen is aan de respondenten gevraagd om vijf woorden te benoemen die weergeven wat hun (oorspronkelijke) dorp voor hen betekent (Thissen et al., 2010).

De blijvers in dit onderzoek associëren hun dorp voornamelijk met hun persoonlijke geschiedenis, herinneringen en ervaringen die zich aan de plek binden. Aspecten als jeugd, thuis en vrienden zijn hierin belangrijk. Dit komt overeen met wat Christie (2007) concludeert, namelijk dat blijvers zich met name richten op de emotionele band die ze hebben met hun dorp. Dit in tegenstelling tot de fysieke aspecten van het platteland. Aldus Christie (2007, p. 2455): "The respondents in the case study reported on here did not express a strong identification with their local area per se: rather, they spoke positively about the emotional value of living at home, including good relations with and support from family members and long-standing friends."

De vertrekkers benoemen duidelijk meer algemene aspecten die gezien kunnen worden als 'typische dorpskenmerken': een hechte gemeenschap, gezellig, sociaal en ons kent ons. Belangrijk is dat de vertrekkers niet zozeer negatief tegenover het dorps- of plattelandleven staan, maar dat ze zich minder identificeren met specifieke aspecten uit hun oorspronkelijke dorp. Dit komt ook terug wanneer gevraagd is of vertrekkers in de toekomst eventueel terug willen verhuizen, aangezien iedere respondent (op V-3 na) aangeeft wel terug te willen naar het platteland maar niet zozeer naar hetzelfde dorp. Aldus V-4: "Ja op dit moment lijkt me dat wel leuk, maar dat zou ook ieder ander dorp kunnen zijn ... maar ook weer niet per se Groningen, het kan ook ergens in Drenthe zijn of in een ander deel van Nederland." Dit komt overeen met wat Feiten et al. (2008) concludeert, namelijk dat mensen die opgegroeid zijn op het platteland en weer terug willen keren niet een specifiek dorp als voorkeur hebben. Respondent V-5 – geeft als enige van de vertrekkers aan wel naar een dorp te willen verhuizen maar specifiek niet terug te willen keren naar haar oorspronkelijk dorp: "Dus mijn keuze gaat niet direct uit naar Winsum, maar dat is ook omdat mijn ouders daar wonen. En ik wil niet, naja niet willen... nee, ik heb niet

echt de behoefte dat ik nou zo nodig in hetzelfde dorp wil wonen als mijn ouders ... omdat ik op dat moment in een andere fase van mijn leven kom en ik gewoon zoiets heb van, ik wil mijn eigen plek."

5.3.3 Plaatsafhankelijkheid

Het meest opvallende aan dit onderdeel van sense of place is de verschuiving van prioriteiten, of eerder de afhankelijkheid van een plek, voor vertrekkers. Opvallend is dat waar de blijvers voornamelijk een emotionele afhankelijkheid met hun plek hebben, de vertrekkers in dit onderzoek vaak rationeel kijken naar de plek waar ze wonen. Dit geldt zowel voor de plek van oorsprong als voor de plek waar ze naartoe zijn verhuisd. Zo geven alle vertrekkers aan in eerste instantie niet van plan waren om uit huis te gaan na de middelbare school, aangezien zij nog andere 'verplichtingen' hadden in hun eigen dorp. Deze verplichtingen hadden te maken met bijbanen, sporten of bijvoorbeeld een jeugdsoos. Aldus respondent V-5 op de vraag waarom ze pas na twee jaar studie op kamers ging: *"Nou ik sportte, ik heb badminton gedaan en korfbal, maar dat moest ik dan opgeven. Dat kon niet want ik had training doordeweeks en 's weekends wedstrijden dus dat moest ik allemaal opgeven."* Het gevoel van afhankelijkheid van een plek is bij de vertrekkers desalniettemin op latere leeftijd naar de stad verschoven. Zo geven zij aan dat studie of werk op dit moment het belangrijkste onderdeel van hun dagelijks leven is; en aangezien dit aangeboden wordt in de stad (met name Groningen) is dat ook de plek waar ze vanzelfsprekend willen wonen. Bovendien heeft plaatsafhankelijkheid ook te maken met de levensfase waarin (met name de vertrekkers) zich bevinden. Zo staan de vertrekkers niet zozeer negatief tegenover hun oorspronkelijke dorp, maar geven ze wel aan op dit moment andere dingen die in een stad aanwezig zijn belangrijker vinden. Aldus respondent V-4: *"En dat er gewoon veel meer diversiteit is.. hier wonen meer mensen en dus kan je meer vrienden hebben en meer verschillende dingen doen. En dat spreekt mij nu wel aan."* Ook geeft respondent V-2 aan de anonimiteit, in tegenstelling tot het 'ons kent ons' dorpskenmerk, op dit moment in zijn leven fijn te vinden: *"Ik wil ook wel eens ergens rondlopen waar niemand je kent, of in elk geval, dat je niet continu zoiets hebt van oh dat is weer een bekende en daar is een bekende. Ik bedoel, als je in een dorp woont dan heb je altijd dezelfde mensen om je heen en je moet ook eens een keer verder kijken en andere mensen ontmoeten. In de stad is het gewoon groter en je ziet ook veel meer mensen die niet kent, gewoon even wat meer variëteit."* De verschuiving van prioriteiten komt overeen met wat Kloep et al. (2003, p. 92) concludeert: *"Thus, social constructions of rural living may shift within the same individual as different needs and wishes come into play at various points in the life course."*

5.4 Persoonlijkheid: nieuw versus vertrouwd

Hoewel de achtergrond van iemand belangrijke voorspellers kunnen zijn met betrekking tot migratie-intenties, moet ook rekening gehouden worden met de persoonlijkheid en karakter van iemand (Christie, 2007). Hoewel stereotypes niet voor niets een algemeen beeld vormen die niet overeen hoeven te komen met de werkelijkheid, worden deze stereotypes in een aantal interviews wel bevestigd.

Blijvers staan bijvoorbeeld eerder bekend als risicomijdend, waarbij ze zich prettig voelen in een vertrouwde omgeving (Jamieson, 2000; Christie, 2007). Een aantal blijvers uit dit onderzoek geeft aan dat zij liever vasthouden aan het vertrouwde in plaats van het onbekende. Dit geldt voor zowel onbekende mensen als plekken. Zo ook respondent B-7: *"Ik vind het veel leuker in Baflo. Je kent iedereen hier en je hebt het wel door als er iemand bij komt.. nou dat is wel weer heel overdreven, maar ja ik weet niet, het voldoet gewoon wel. Ik kan overal heen. En ik vind nieuwe*

dingen helemaal niet leuk, dat is helemaal niks voor mij.” Dat achtergrondaspecten als opvoeding en gezinscontext niet een voorspeller voor migratie-intenties hoeven te zijn blijkt ook uit het verhaal van respondent B-5. Waar respondent B-5 het bijvoorbeeld vanzelfsprekend vond om thuis (en vervolgens in hetzelfde dorp) te blijven wonen, vond haar zusje het vanzelfsprekend om naar de stad te vertrekken. Aldus B-5: *“Ja mijn zusje is een heel ander type dan ik, sowieso, zij is ... ik was heel erg onzeker wel en daarom heb ik ook best wel lang thuis gezeten denk ik, omdat ik het allemaal wel spannend vond en eng vond en eigenlijk dus wel gewoon veilig thuis zat. En zij had wel meer zoiets van uh, nou lekker de stad in en weg.”*

Vertrekkers kunnen daarentegen eerder geassocieerd worden met eigenschappen als avontuurlijk, ondernemend en dynamisch. Zo geeft respondent V-2 aan dat hij juist het anonieme van de stad boven het vertrouwde en bekende dorp stelt. Uit het volgende citaat kan ook verondersteld worden dat de voorspelbaarheid van een dorp in contrast staat met het dynamische stadsleven: *“Ja, tenminste ... daar (stad) is altijd wel wat te doen. Kijk en in een dorp dan, als je daar dan dagelijks zit dan verveel je je wel op den duur. Dat is gewoon omdat er nooit wat gebeurt, zoveel mensen komen er ook niet voorbij en je kent ook iedereen ...”* Zowel respondent V-4 als V-5 geven aan nieuwe dingen leuk te vinden en daarin anders te zijn dan hun oorspronkelijke dorpsvrienden. Aldus respondent V-5: *“Nee, ik ben eigenlijk weggegaan en zij niet. Maar goed, ik was ook de enige die nog ging studeren en de rest die ging aan het werk...dus, dan ga je ook een andere weg in. Zij begrepen dat ook niet echt, ik bedoel, ik vond het fijn om een eigen plek te hebben en om op stap te gaan en dat soort dingen. Dat vond ik leuk en zij vonden dat niet leuk.”*

6. Conclusie

Tot op heden wordt zowel in onderzoek als op beleidsvlak veel nadruk gelegd op jongeren die vanuit het platteland vertrekken naar het stedelijk gebied. Dit zou een toenemende bevolkingskrimp en een verminderde leefbaarheid door het wegtrekken van deze jongeren tot gevolg hebben. Er is weinig aandacht voor migratiebeslissingen van jongvolwassenen en ook is weinig bekend over de motieven van jongeren die niet weggaan. Dit onderzoek naar migratiebeslissingen van jongvolwassenen uit het plattelandsgebied van de provincie Groningen heeft tot een aantal interessante inzichten geleid, waarbij economische en emotionele factoren door elkaar heen lopen én lijnrecht tegenover elkaar kunnen staan.

De vertrekkers uit dit onderzoek noemen allen onderwijs en/of werk als directe aanleiding voor migratie. Dit is een bevestiging van wat we al uit de literatuur weten over redenen waarom jongeren weggaan uit plattelandsgebieden. Wanneer dit doorgetrokken wordt naar het niet-economische concept *sense of place*, lijken de vertrekkers dan ook meer nadruk te leggen op de plaatsafhankelijkheid in plaats van op de andere twee onderdelen (plaatsbinding en plaatsidentiteit). Met andere woorden, de manier waarop zij zich verbonden voelen met een plek heeft te maken met op welke plek zij economisch (en rationeel) het best tot hun recht komen. In de keuze om wel of niet te vertrekken lijkt plaatsafhankelijkheid dus een doorslaggevende rol hebben voor de vertrekkers.

Waar vertrekkers de afstand naar onderwijs of werk een belangrijk motief vonden om te verhuizen, is opvallend dat de (o.a. hoogopgeleide) blijvers uit dit onderzoek dezelfde afstand (of soms zelfs een grotere afstand) niet als probleem ervaren. De blijvers zien onderwijs of werk niet als reden om te moeten verhuizen, aangezien zij 'alles' in hun dorp hebben. Dit 'alles' staat direct in verband met de sociale relaties die zij in hun dorp hebben. Voor blijvers is de emotionele band met een plek, die met name ontstaat door sociale relaties, dan ook de doorslaggevende factor in de keuze om te blijven wonen in hun dorpsomgeving.

Hoewel vertrekkers dus een verschuiving van prioriteiten laten zien en andere dingen in hun levensfase belangrijker vinden waaraan het dorp niet meer kan voldoen, moeten sociale relaties ook bij de vertrekkers niet onderschat worden. Invloed van vrienden, familie en/of partner kunnen er bij beide groepen voor zorgen dat een eerder gemaakte keuze heroverwogen wordt. Zo wil één vertrekkers zo snel mogelijk na het behalen van haar studie terugverhuizen omdat haar partner daar woont. Daarentegen denkt één blijver na over verhuizen en kijkt hij anders tegen zijn dorpsleven aan door het vinden van partner buiten zijn dorpskring. Dit benadrukt bovendien de verschillen die binnen de groepen blijvers of vertrekkers kunnen voorkomen, zoals 'gewortelde vertrekkers' en 'ontwortelde blijvers'.

Uiteraard bestaat er met betrekking tot het blijven of vertrekken geen 'slechte' keuze. Hoe dan ook kan de keuze om te blijven gevolgen hebben voor mogelijkheden en kansen in de toekomst. Vertrekkers ontwikkelen bijvoorbeeld niet alleen economisch kapitaal doordat zij investeren in kennis, maar door een grotere diversiteit aan mensen in het stedelijk gebied kan ook gesuggereerd worden dat hun sociaal kapitaal hierdoor bevorderd wordt. Netwerken kunnen worden gezien als een sleutel naar de toekomst en blijvers lijken minder in contact te komen met een grotere groep mensen. Dit gezegd te hebben, blijft de vraag in hoeverre blijvers dit ook echt als nadeel (gaan) ervaren. Uit de literatuur blijkt namelijk dat zij bepaalde nadelen van het leven op het platteland voor lief nemen en eerder genoegen nemen met bijvoorbeeld een minder

ambitieuze baan (Christie, 2007; Jamieson, 2000). Het verschil in netwerken tussen blijvers en vertrekkers is echter in dit onderzoek niet onderzocht.

In dit onderzoek is naar voren gekomen dat de stereotypes van de stabiele en de op zeker spelende 'blijver' tegenover de avontuurlijke en ambitieuze 'vertrekker' wel enigszins opgaan voor de respondenten uit dit onderzoek. De sociaaleconomische achtergrond van iemand is niet de enige voorspeller van zijn of haar migratie-intenties. Persoonlijkheid en karakter zijn minstens zo belangrijk in het verklaren van het wel of niet migreren. Hoewel dit onderzoek zich heeft gericht op de 'revealed preferences' (gerealiseerd gedrag) van jongvolwassenen, hoeft de keuze om te vertrekken of te blijven zoals gebleken geen gegeven te zijn voor de toekomst: geen groep is homogeen en ook in deze groepen bestaan zoals gezegd 'gewortelde vertrekkers' of 'ontwortelde blijvers'. Hiermee wordt bedoeld dat het wegtrekken uit een dorp niet altijd betekent dat de band daardoor ook minder wordt. Met andere woorden en terugkoppelend naar de afbeelding op de voorkant van deze scriptie: *vandaag ben ik hier, maar morgen wil ik weer terug naar de plek waar is gisteren was. Misschien.*

Vervolgonderzoek

Er bestaan verschillende opvattingen over het feit of het daadwerkelijk erg is dat jongeren wegtrekken uit plattelandsgebieden. Enerzijds vermindert dit de leefbaarheid in het rurale gebied, anderzijds kunnen (succesvolle) terugkomers een bijdrage leveren aan hun oorspronkelijke regio. Meer inzichten in terugkomers en hun motieven daarvoor kunnen daarom van belang zijn hierin. Ook is het belangrijk om meer inzicht te krijgen in de daadwerkelijke grootte van de groep blijvers en in hoeverre migratie-intenties verschillen op regionaal en lokaal niveau. Heeft het te maken met aspecten waar beleid werkelijk op in kan spelen?

Tenslotte is in de conclusie net kort ingegaan op het verschil in netwerken tussen blijvers en vertrekkers en de eventuele gevolgen hiervan in de toekomst. Dit is in dit onderzoek niet onderzocht, maar zou wel inzicht kunnen geven in hoe de destijds gemaakte keuze daadwerkelijk invloed heeft op bepaalde mogelijkheden en kansen in de toekomst.

Literatuurlijst

Bjarnason, T. en Thorlindsson, T. (2006). Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities. *Journal of rural studies*, 22, 290-300.

CBS (2011). *Regionale prognose 2011-2040*. Geraadpleegd op 08-12-11 via <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/E0A12F96-EA46-4ECD-A431-F1C7E837673E/0/2011regionaleprognose20112040.pdf>.

Christie, H. (2007). Higher education and spatial (im)mobility: nontraditional students and living at home. *Environment and Planning*, 39, 2445-2463

Crang, M. (1998). *Cultural Geography*. London: Routledge

Dam, K. I. M. van, Roo, G. de, Dijk, J. van, Strijker, D. en Veenstra, J. J. (2009). *Quick scan: regionale bevolkingskrimp en de stad Groningen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Dunn, K. (2010) Interviewing. In: Hay (red.) *Qualitative research methods in Geography*. Oxford: Oxford University press, 101-138.

Easthope, H. en Gabriel, M. (2008). Turbulent lives: exploring the cultural meaning of regional youth migration. *Geographical Research*, 46(2), 172-182

Elder, G.H., King, V. en Conger, R.D. (1996). Attachment to place and migration prospects: a development perspective. *Journal of research on Adolescence*, 6, 397-425.

Feijten P. (2005). *Life events and the housing career: a retrospective analysis of timed effects*. Eburon, Delft.

Feiten, P., Hooimeijer, P. en Mulder, C. (2008) Residential experience and residential environment choice over the life-course, *Urban Studies* 45(1), 141-162.

Flowerdew, R. & Martin, D. (2005). *Methods in human geography, a guide for student doing a research project*. Second edition. Essex: Pearson Education Limited.

Gibson, C. en Argent, N. (2008). Getting on, getting up and getting out? Broadening perspectives on rural youth migration. *Geographical Research*, 44(2), 135-138.

Gubhaju, B en Jong, G. F. de (2009). Individual versus Household migration decision rules: gender and marital status differences in intentions to migrate in South Africa. *International Migration*, 47(1).

Haartsen, T. (2012). *Presentatie 'Jongeren op het platteland'*. Zeeland: Kennisnetwerk Krimp Noord Nederland (KKNN).

Haartsen, T. en Venhorst, V. (2010). Planning for decline: anticipating on population decline in The Netherlands. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101(2), 218-228.

Haug, S. (2008). Migration networks and migration decision-making. *Journal of ethnic and migration studies*, 34(4), 585-605.

Henry, M. G. (2003). 'Where are you really from?': Representation, identity and power in fieldwork experiences of a South Asian diasporic. *Qualitative research*, 3(2), 229-42

- Jamieson, L. (2000). Migration, Place and Class: Youth in a rural area. *The sociological review*, 48(2), 203-223.
- Jong, A. de en Duin, C. (2011). *Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2011-2040: sterke regionale contrasten*. CBS/PBL
- Jorgensen, B.S. en Stedman, R. (2001). Sense of place as an attitude: lakeshore property owners' attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233-248.
- KcBB (2011). *Digitaal basisboek bevolkingsdaling*. Geraadpleegd op 08-12-11 via <http://www.bevolkingsdaling.nl/>. Geleen: Kenniscentrum voor bevolkingsdaling en beleid.
- Kitchin, R. & Tate, N. (1999). *Conducting Research In Human Geography. Theory, Methodology And Practice*. Harlow: Prentice Hall.
- KKNN (2012). *Kennisnetwerk krimp Noord-Nederland. Wat is krimp*. Geraadpleegd op 4 juli 2012 via <http://kkn.vanmeernaarbeter.nl/wat-is-krimp>
- Kloep, M., Hendry, L.B., Glendinning, A., Ingebrigtsen J.E. en Espnes, G.A. (2003). Peripheral visions? A cross-cultural study on rural youths' views on migration. *Children Geographies*, 1(1), 91-109.
- Leyshon, M. (2002). On being 'in the field': practice, progress and problems in research with young people in rural areas. *Journal of Rural Studies*, 18(2), 179-191
- Niedomysl, T. en Amcoff, J. (2011). Why return migrants return: survey evidence on motives for internal return migration in Sweden. *Population, Space and Place*, 17(5), 656-673.
- Oakes, T. S. en Price, P. L. (2008). *The cultural geography reader*. New York: Routledge.
- O' Leary, Z. (2010). *The essential guide to doing your research project*. 2nd revised edition. London: Sage Publications Ltd.
- Rye, J.F. (2006). Rural youths' images of the rural. *Journal of Rural Studies* 22 (4), 409-421.
- Sjaastad, L. A. (1962). The costs and returns on human migration. *Journal of Political Economy*, 70(5), 80-93.
- Smits, J., Mulder C. H. en Hooimeijer, P. (2003). Changing gender roles, shifting power balance and long-distance migration of couples. *Urban studies*, 40(3), 603-613
- Stockdale, A. (2002). Out-migration from rural Scotland: the importance of family and social networks. *Sociologia Ruralis*, 42(1).
- Stockdale, A. (2006). Migration: pre-requisite for rural economic regeneration? *Journal of rural studies*, 22, 354-366.
- Thissen, F., Droogleever Fortuijn, J., Strijker, D. en Haartsen, T. (2010). Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën, The Netherlands. *Journal of rural studies*, 26, 428-436.
- Trell, E.M., Hoven, B. van, en Huigen, P. (2012). 'It's good to live in Järva-Jaani, but we can't stay here': youth and belonging in rural Estonia. *Journal of Rural Studies*, 28(2), 139-148

Vanclay et al (2008). *Making sense of place: Exploring concepts and expressions of place through different senses and lenses*. Canberra, Australia: National Museum of Australia.

Verhoeven, N. (2004). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger beroepsonderwijs*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Wang, W.W. en Fan, C.C. (2006). Success or failure: selectivity and reasons of return migration in Sichuan and Anhui, China. *Environment and Planning*, 38(5), 939-958.

Woods, M. (2010). Performing rurality and practising rural geography. *Progress in Human Geography*, 34(6), 835-846

Bijlage 1 – Interviewvragen

Achtergrond

- Leeftijd, onderwijsniveau, werk/studie, burgerlijke staat
- Weggegaan, gebleven of weer teruggekomen?
- Hoe zou je jezelf beschrijven?

Sociale achtergrond

- Waar ben je naar de middelbare school gegaan en welk niveau?
- Wanneer (en überhaupt) ben je gaan nadenken over of je in je dorp wilde blijven of niet? Hoe is dat gegaan? Waar had dat mee te maken? Wat was het belangrijkste? *Pendelen of niet?*
- In hoeverre hebben je ouders daar een rol in gespeeld? Hebben ze je gestimuleerd om weg te gaan of om juist te blijven?
- In hoeverre hebben sociale relaties (familie en vrienden) daar een rol in gespeeld? Gingen vrienden bijvoorbeeld ook weg (of niet)? Hoe was dat? Was er een verschil in deze sociale relaties (tussen vrienden, familie, partner, kennissen)?
- Hoe is het nu? Zijn deze redenen nog steeds van toepassing of zijn je prioriteiten om te blijven of te vertrekken veranderd?
- Indien teruggekomen – heb je nog voor- of nadelen meegemaakt? Een andere werkelijkheid dan je eerst had bedacht? Andere mensen of jijzelf anders dan vroeger toen je er nog woonde?*
- *Heb je het idee dat je iets toe te voegen hebt (of wilt) aan het dorp en de gemeenschap?*

Plaatsbinding

- Ouders: zijn zij geboren en getogen in het dorp/regio? Ooit weggegaan?
- Zijn er veel families die al generaties lang in het dorp wonen of is er veel ‘import’?
- Wordt het als normaal of abnormaal gezien dat jongeren wegtrekken? Wat is de norm?
- Waar woont een groot deel van je sociale netwerk? Hoe belangrijk zijn die voor je?
- Wat is je beeld van je dorp van vroeger? En in de pubertijd?
- Hoe identificeer je je nu met je regio? Wat betekent het platteland voor je (misschien in tegenstelling tot de stad? Wat betekent je dorp voor je? Noem 5 woorden om je dorp/regio te beschrijven.
- Hoe zie je de toekomst? *(afhankelijk van respondent: teruggaan, blijven, vertrekken?)*

Dorpskarakteristieken

- Welke voorzieningen zijn belangrijk voor je in het dorp? (winkels, supermarkten, café, restaurant, sport, ov) Zijn er ook dingen die je hier niet kunt vinden en waar ga je dan naar toe? Ben je vaak genoodzaakt om ergens anders heen te gaan?
- Welke factoren zijn belangrijk met betrekking tot de leefbaarheid? (Kwaliteit van het dorp, wat je in je woonplaats zoekt als: OV, sociale relaties, rust/ruimte, sportvoorzieningen, ontmoetingsplekken zoals café)
- Welke onderwijs en/of werkgelegenheid kansen had/heb je in het dorp en omgeving? Waar ging je vroeger heen om deze dingen te vinden en waar ga je nu heen?